

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 4 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50.

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

VOJNA IN DEMOKRACIJA	69
ANTON DEBELJAK: ZIMA—ZVER	73
IVAN JONTEZ: DRUGA OSVOJITEV	74
VELIKA BRITANIJA	77
RAZODETJA SVETLOBE	81
LOUIS ZORKO: DEMAGOGI	85
ZAČETKI ZDRAVILSTVA	87
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	89
HEINRICH VON TREITSCHKE IN NJEGOVA NACIJONALNA FILOZOFIJA	93
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	95

CG

Modrost - ljubezen do bližnjega

"Človek, odkod in kam" je naslov nove knjige že znanega domačega filozofa Ivana Gol-Voja. Izdala jo je knjižna založba Slovenski sel v Ljubljani, Gregorčičeva ul. 23, obsega 224 str.

O tej knjigi nam je poslal poznavalec filozofije pismo, ki ga tukaj objavljamo za informacijo, kaj prav za prav pomeni taka knjiga v sedanjih časih.

Ivan Gol-Voj, ki dobro pozna balkanske dežele in ki sam živi med ljudstvom, je podaril Slovencem že drugo poljudno filozofsko knjigo. Priznati mu je treba, da takih knjig potrebujemo, čeprav bi bila njegova lahko krajša, da bi jo kolikor je mogoče veliko naših ljudi prebralo.

Kaj predvsem uči tale knjiga? Prvo to, da ljudje pač živijo tako, kakor zmorejo. Vse je med ljudmi tako urejeno, kakor je pač urejen ali neurejen duh. (Vemo nekako, kaj je narava, ali Gol-Voj nam pojasnjuje duha!) Duševno se človek sklada ali nesklada z duhom družbe, z absolutnim duhom. Čisti duh je duh ljubezni in enakopravnosti med ljudmi. Nekoč so ljudje gojili in cenili taka, ljubezenska osebna in socialna načela. Vzhodni narodi so še ohranili nauk o taken življenju. Žal da se je ta nauk na poti do nas izgubil.

V zahodnih deželah je zmagal že davno drugi tečaj duhovnega razvoja in vladal je najprej dolgo duh absolutne časti. Ljudje so se razdelili na gospodarje in podložnike, sužnje. Gospodar je imel vse bogastvo in vso duhovno moč. Podložniki so priznavali njegovo čast in bogastvo neomejeno. Ker je čast tudi podložnikom pomenila vse — zato so bili tudi duševno sužnji časti. Potem pa so se začele velike spremembe. Duh je šel svojo zgodovinsko pot naprej, ker živi in ker je vse življenje prav za prav kroženje, kar so tudi vedeli že stari narodi, prvenstveno azijski. Tako kroži tudi duša — ter je kot taka večna, kakor je večna sama materija in sam duh. Pot duše je podobna poti vsega življenja v naravi. Za to navaja Gol-Voj dosti lepih primerov iz narave, ki jih pa gosposki človek več ne razume.

Današnji meščanski in pomeščanjeni človek seveda še ne živi v čistem duhu. Sedanji ljudje smo vsi skupaj šele na pol poti. Sama

čast ni več vse. Čast danes že ne pomeni več obenem bogastvo in moč. Vse to je razdeljeno. Ni pa nič odločnega. Danes nam vlada le še delna, okrnjena oziroma relativna čast. Stara družba, v kateri je vladala absolutna čast, se je podrla; graščaki so skoraj izginili. Vrgle so jih kmetske in meščanske revolucije. Nič pa še ni končno urejeno. Še mnogo je ljudi, ki bi se radi dvigali po drugih ljudeh navzgor in nad te ljudi, ker pa ne morejo uspeti, so smešni in drugi so zlobni, ali nesrečni itd. Duh splošne veljave še ni prišel do nas. Prišel bo spet od vzhoda, kjer se še vedno in na novo pojavlja duh ljubezni in bratstva. S tem bo tudi znanost mogla preiti v območje duha, to se pravi, tedaj bo človeška modrost tudi znanstveno utemeljena.

Pesniki so že dali znake za ta novi svet. Kako je šla pot človeštva v to smer do zdaj, nam navaja pisatelj tudi s podatki o velikih učenjakih evropskih narodov in modrijanih vseh vrst. Njegova vera v novo dobo, ko bo vladala človeštvo duhovna ljubezen, je zato prepričljiva za človeka. Globoka modrost o življenju, o duši, o čustvih in o razumu in o bodočnosti človeka govori iz te knjige. Če bi to knjigo napisal učenjak, bi šla slava o njej po vsem svetu. Napisal pa jo je naš človek, ki je mnogo bral in ki rad ljudi opazuje. Zato ne bo tako slavna, učili se pa bodo od nje naši ljudje in vsak zrel mož jo bo znal ceniti, ker je v nji prišla do veljave vsaj nekoliko tudi ljudska miselnost našega časa. Seveda je pisatelj v tem smislu tudi spoštljivo pokazal na Kristov nauk, kakor ga on razume in tolmači. Spojil pa je svoje razglabljanje s stavki iz spisov in iz pesništva slovanskih narodov, kar bo knjigo še bolj priljubilo. Tisti, ki razumejo veliki pomen takega spisa v teh hudih časih, naj si to knjigo takoj nabavijo. — Knjige iz ljudstva in za ljudstvo se morajo bolj upoštevati, če hočemo spraviti svet iz grozečih krvavih vojn in drugih družbenih kriz, ki najbolj zadevajo preprosto ljudstvo.

I. Gr.

Uredništvo je prejelo knjigo v oceno in pove o njej kaj od svoje strani, čim bo to mogoče. Filozofija, zlasti poljudno podana, je pri nas redka, zato zasluži vsak tak pojav pažnjo in priznanje.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

III.
LETNIK
1939-1940

4.
številka

Vojna in demokracija

Na dnevnem redu je zopet demokracija. Na drugi strani Atlantika jo branijo z orožjem; pri nas jo ščiti Diesov odbor in cela vrsta kupčijskih listov. Mnogo visokih besed doni v slavo demokracije, tukaj in drugod in človeku bi se zdelo, da res vidi na nebu zarjo nove dobe, dobe svobodnih narodov, idejno spojenih z vezjo enakopravnosti, solidarnih v stremljenju po napredku in pripravljajočih tla družbi svobodnega človeštva. Človek posluša deklamacije, ki jih radio raznaša do milijonov ušes, zatisne oči in notranjemu pogledu se odpre svet, tako krasen, da pozabi ob očarljivi sliki na vse težave dneva, na pretočeno kri in porušene domove, na diktatorje in tajne policije, na diplomatske spletকারije in politično žonglerstvo državnih velikanov.

Toda če se ne vda zapeljivosti zvokov in ne zaniža, se pokaže slika drugačna in veliko prelesti splava po vodi, tako da se navdušenje lahko popolnoma umakne razočaranju in se radostni upi pogreznejo v najglobokejše grobove. Mnogo slavospevov je zlaganih, mnogo podob karikiranih, marsikatera lepa resnica služi ogabni laži za krinko; ob takih razodetjih prileze kaj rad mrki pesimizem iz svojega skrovišča in zmagonosno zatuli svoj "Nič" in najde radovoljna ušesa.

Kdo naj verjame, da se bojujeta Chamberlain in Daladier za demokracijo? Ali nista še lani vrgla Molohu najbolj demokratično deželo vse Evrope v žrelo in našla tisoč lepih razlag za svoje ostudno izdajstvo? Ali jima je bilo kaj ležeče na demokraciji, ko je ukrižana Španija potrebovala pomoči zoper diktatorsko nasilstvo? Ali sta kaj storila, ko so japonski militaristi na Kitajskem kazali, kako lahko je, ubijati iz zraka žene in otroke in terorizirati mirno prebivalstvo? Odkod je nenadoma priplaval demokratični duh v njuni duši in naredil iz njih prvoboritelja ljudske svobode?

Take misli se vsiljujejo v sedanji veliki krizi in ni se jih

mogoče otresti, ker je spomin na lansko izdajstvo tako svež in njega posledice tako težke, da še vedno skeli kot takrat, ko se je nož zasadil v hrbet. In lahko je razumeti, da prihajajo mnogi do zaključka: Ničvredneži tukaj, ničvredneži tam; naj zmaga ta ali oni, kaj nam mar?

Tako bi bilo prav, če bi šlo za osebe malopridnežev na tej in na oni strani. Ampak na kocki so druge reči, ki so neštetokrat važnejše od diktatorjev in ministrskih predsednikov; cena krvave igre je bodočnost demokracije in zato so prizadeti vsi, ki jim je kaj do svobode in napredka in nihče ne more biti nevtralen.

Res, težko je izreči to besedo s spominom na uspehe in posledice zadnje velike vojne, s katero naj bi se bila ustanovila varnost demokracije, pa se seveda ni. Težko je izreči besedo, ko je resnica, da na vsem tem širnem svetu nikjer ni demokracije, če mislimo na popolno, neovirano, nepopačeno, nobenim zlorabam ne izpostavljeno demokracijo.

Zdi se, da je to drzna trditev, ko je vendar v mnogih deželah volilna pravica splošna, svoboda govora, tiska, združevanja in zborovanja ustavno zajamčena, ko so policijske pravice omejene in ima vsak obtoženec pravico do javne razprave in pravne obrambe. Ali ni to demokracija? Še več bi bila anarhija. . .

Da, temu pravijo demokracija in bila bi, če ne bi bilo v naši družbi gospodarskih razmer, ki so močnejše od političnih in vplivajo na vse naše življenje z večjo, četudi pogostoma nevidno silo kot vsi drugi znani faktorji. Te razmere, kakršne so v sedanji družbi, lahko oslabe, omajejo in tudi popolnoma uduše vse politične pravice. Dokler je ogromna večina prebivalstva gospodarsko odvisna od neznatne manjšine, tudi politično ne more biti neodvisna. Kdor reže vsakdanji kruh, razpolaga tudi s politično hrano.

Ko je Hoover kandidiral za ponovno izvolitev v dobi najbolj akutne gospodarske krize, je predsednik neke podjetniške družbe "v velikih skrbah" izjavil: "Če ne bo Hoover izvoljen, bomo morali zapreti tovarno." Nobenemu delavcu ni bilo ukazano, da mora glasovati za Hooverja; nikomur ni bilo zagroženo, da bo odpuščen, če glasuje drugače. Pa kaj bi bilo treba groženj in ukazov, ko ve vsak delavec, kaj ga čaka, če se zapre tovarna, zlasti v času, ko je že kakšnih štirinajst milijonov nezaposlenih na cesti?

Hoover ni bil izvoljen in tovarna ni bila zaprta, toda v tem mestu so dobili ostali kandidatje mnogo manj glasov kot bi jih bili, če ne bi bilo strahu za ubogi jutrnji kruh.

To je zgled zelo milega gospodarskega pritiska. Kdo pa ne

pozna vse bolj kričečih slučajev, ko so delovodje gnali delavce kakor čredo na volišče in se natančno prepričali, da ni nihče glasoval drugače kot je gospodar ukazal? Kdo ne ve, kako glasujejo mrličji, a tisti, ki so šli za njihovim pogrebom, se ne upajo ziniti besedice, ker poznajo "bossovo" moč? Komu niso znani profesijonalni volilci, ki hodijo od enega volišča do drugega in imajo na vsakem drugačno ime?

Volišče ni edini prostor, kjer se demokracija pači. Upton Sinclair je bil v Californiji aretiran, ko je citiral odstavek iz ameriške ustave, ker so se policijskemu predstavniku besede zdele preveč radikalne in so prišle iz ust "nevarnega revolucionarja." "Pikantnih" zgodb iz situacij, ki nastajajo v dobi stavk, bi človek lahko nabral za celo knjižnico.

Ne, demokracije, ki bi v vsakem oziru zaslužila to ime, ne bo, ne more biti, dokler ne bo gospodarske enakopravnosti, ki je v kapitalistični družbi nemogoča. Politična demokracija mora imeti svoje pogoje v gospodarski neodvisnosti, ki jo more ustvariti le popolna preosnova družbe.

Čemu se torej vznemirjati zaradi vojne v Evropi, ki se ne tiče naše kože? Kaj bi govorili o demokraciji, katere itak ni? . . .

Zakaj smo se vznemirjali zaradi Španije? Zakaj nas je monakovsko izdajstvo prav tako bolelo kot da smo bili sami prodani? Zakaj tako goreče želimo, da bi se Kitajska osvobodila japonskega militarizma?

Demokracija ne pade iz nebes kot darilo bogov in nobena revolucionarna romantika je ne prinese kakšnega lepega jutra gotove in popolne na mizo. Vse, kar živi, je na tem svetu podvrženo zakonu razvoja in družba je prav tako živ organizem kakor posameznik. Plodovi razvoja pa so odvisni od pogojev in kdor hoče te, mora skrbeti za pogoje.

Le slepec more zanikati, da so v Angliji in Franciji, kljub Chamberlainom in Daladierom pogoji demokracije, katerih v nacistični Nemčiji nikakor ni. Sedanja vojna je sama po sebi mogočen dokaz, da šteje ljudska volja kljub torijevski moči več kot simpatije in prikriti nameni reakcionarjev. Ta volja, ki je ni izražala konservativna večina, ampak opozicija v parlamentu, je prisilila Chamberlaina, da je naposled prenehal s politiko popuščanja in se uprl Hitlerjevi nesramnosti. Zato, ne pa Chamberlainu na ljubo podpira angleška delavska stranka vojno politiko in zato ravna jo tako tudi francoski socialisti.

Pri tem pa je delavska stranka ostala neodvisna. Chamberlain jo je vabil, naj vstopi v vlado in ne more se tajiti, da je bilo vabilo zelo mikavno. Stranka ga je odklonila in si je s tem zavarovala pravico kritike in akcije. S tem, da priznava neizogib-

nost vojne in odklanja Hitlerjeve "mirovne" ponudbe, izreka, da bi bila zmaga nacizma za delavstvo tako nevarna, da jo je treba preprečiti za vsako ceno in da niti vojna žrtev ni prevelika za ta namen.

Angleška delavska stranka se s tem ni vdinjala nobeni kapitalistični vladi, ni zatajila nobenih svojih načel, ni postala militaristična, temveč le presoja položaj stvarno in izvaja posledice, ki jih spoznava za nujne. Svojo taktiko je prilagodila potrebam in interesom delavskega razreda, njeno idejno obzorje sega daleč preko meja Anglije in britskega imperija in obsega ves delavski svet. Njeno stališče je kaj lahko razumljivo.

Ko je prišel nacizem v Nemčiji na površje, so bile delavske organizacije prve žrtve. Delavski tisk je bil uničen, vsako svobodno delavsko gibanje zatrto, policijska sila države pa je postala tako mogočna, da je vsak upor popolnoma izključen. Delavstvo je postalo brezpravno in vzeta mu je bila vsaka možnost, da si pridobi kakšne pravice. Državna "Delavska fronta" seveda ni nič drugega kot nesramen bluf in njeni člani imajo prav toliko pravice kot "poslanci" v takozvanem rajhstagu, ki smejo poslušati Hitlerjeve deklamacije in mu ploskati. Nacizem je bil strahovit udarec za nemške delavce, zadel pa je tudi mednarodno gibanje, ki ne more izlepa pogrešati tako velikega oddelka kot je bil sijajno organizirani nemški proletarijat. Pri tem pa ni ostalo. Kakor zmaj iz mitologije je nacizem iztezal svoj strupeni jezik in požiral kos za kosom zemlje, s tem pa trgjal tudi kos za kosom iz delavskega gibanja. Pogoltnil je Avstrijo in vsega organiziranega delavskega življenja je bil tam konec. Potem mu je Chamberlain izročil Krkonoše; ker pogodbe in obljube le toliko štejejo, kolikor se morejo izsiliti, je potem pograbil Češko, medtem ko se mu je Slovaška sama vrgla pod noge; vzorne delavske organizacije na Češkem je zadela enaka usoda kakor v Nemčiji. In sedaj sledi Poljska.

Ali sme ostalo delavstvo biti indiferentno napram nacističnemu lopovskemu fašizmu? Ali res ni nič na tem ležeče, če pograbi blazni veleropar polagoma vso Evropo, potepta delavsko gibanje od Severnega do Sredozemskega morja in pomeče vse, kar je količkaj demokratičnega na gnojišče? Ali je mednarodna solidarnost delavstva postala prazna fraza, v katero delavci sami ne verjamejo?

Ampak saj prave demokracije nikjer ni . . .

Ne. Ampak če ne bo pogojev zanjo, je nikdar ne bo. Angleški in francoski zavedni delavci se bojujejo za te pogoje. Lahko je govoriti o revolucionarnem duhu, o reakciji, ki baje poživlja bojevitost, o pritisku, ki poraja odporni tlak, dokler človek sam

ne izkusi sile, o kateri filozofira iz daljave. Toda vprašajte tiste, ki so prišli iz Nemčije, iz Avstrije, iz Čehoslovaške in niso strahopetci. Saj niso vsi nekdanji socialisti in komunisti v teh deželah postali bojazljivi bebci, ali pa se ponacili. Zakaj torej ni revolucije proti svastiki?

Resnično, popolne demokracije ni nikjer, toda razlike so, ki štejejo, razlike med razmerami, v katerih se delavske organizacije lahko razvijajo, četudi nemara z večjimi ali manjšimi zaprekami in med onimi, kjer je rabelj vedno pripravljen, kjer se brat boji brata in oče sina in kjer rešuje koncentracijski tabor vsa sporna vprašanja.

Ampak zavedajoče se, da imajo mogotci drugačne interese od njegovih, mora biti delavstvo pripravljeno, da izreče svojo besedo, kadar pride čas. Zato si je angleška delavska stranka ohranila proste roke. Enkrat bo tudi te vojne konec in sklepal se bo mir. Angleško delavstvo se pripravlja tudi za to. In nobeno vprašanje ne more biti bolj važno kot to: Kaj pa delavstvo drugih dežel? Ali bo prepustilo vse barantanje profesionalnim diplomatom, češ, to ni naš posel, ali bo znalo dvigniti svoj glas tako, da ga bodo morali slišati pri zelenih mizah in ga vpoštevati?

Naj bo takrat sklenjeno in podpisano kar koli, delavstvo bo prizadeto, delavstvo in njegova bodočnost. Če se pri tej priliki obsodi na molk, bodo sklepi storjeni brez obzira na njegove interese, nemara naravnost zoper te interese. Če hoče, da se izpremeni vsaj toliko na bolje, kolikor je mogoče v sedanjih razmerah in se ne poseje takoj seme novih konfliktov, mora zadoneti njegova beseda tako mogočno, da bo zalegla. Ali bo delavstvo razumelo svojo veliko nalogo? Ali se bo pripravilo zanjo, da bo gotovo in sposobno, ko pride ura?

Velika je naloga. Toda če je volja močna, je pot odprta. In če je treba dela in truda, je cena vredna vseh naporov.

ANTON DEBELJAK:

Zima - zver

Mrak ovija že pogorje,
vidna so le brda nizka,
dol se v snežnem ivju bliska,
slepo sonce spe v obzorje.

Zdajle zdrkne v daljno morje
zadnji žar krvav iz diska,
mraz nemilo v kraj pritiska,
zima bridke brazde orje.

Črni kos rumenokljunec
koprneč po sonca soju
pne se drevju na vrhunec.

Zmaga li v nocošnjem boju
ali pa bo jutri mrtev,
srepe Smrti nova žrtev?

Druga osvojitvev

IVAN JONTEZ

MALKA JE BILA JEDVA dobro vstala in si je pred zrcalom urejevala mehko vzvalovljene pšenično rumene lase, zaspano ogledujoča samo sebe. ("Nisem več v letih zgodnjega cvetja," je leno pomislila, "vendar se mi ni treba še bati vsake tekmovalke...") In prav je imela. V zgodnjih tridesetih, majhna, drobna in obla, okroglega in vedno živahnega obraza in iskrecih se višnjevih oči, je bila res prijetna na oči; v svoji zlatorumeni jutranji halji, ki je le na pol prikrivala njene telesne čare, in še vsa voljna od postelje, je bila pa kar zapeljiva.) Tedaj je pa zabrnal v sveže majsko jutro telefonski zvonec, nasilno raztreščil jutranji mir in vrgel njene zaspane misli iz tira. "Kdo neki me kliče tako zgodaj?" se je zdrznila in na lica ji je planila rdečica. "On?" se je spet vprašala kakor že tolikokrat, da je bila potem vselej neznansko razočarana.

("On" je bil Malkin mož Ciril, ki je bil pred meseci odšel od nje po hudem prepiru, porojenem pravzaprav iz brezposelnosti: on, knjigovez, je bil dolgo brez dela, ona je pa delala in njemu je šlo vse skupaj na živce, ga trlo in grizlo, čeprav mu ni ničesar oponašala; saj je razumela, da so bili časi izredno težki. Ampak moški so često v takih razmerah šibkejši od žensk in prej omagajo pod težko butaro. Tudi s Cirilom se je bilo zgodilo tako. Dolge tedne je bil neprestano nataktnjen in je vedno iskal prepir z njo. Ker tudi Malka ni bila obdarjena z brezmejno potrpežljivostjo, je nazadnje moralo zavreti.)

"Saj navsezadnje tudi meni ni lahko," jo je začelo greti in dražiti; "v pisarni moram delati kot neumna in domov prihajam na smrt utrujena; pa se ne pritožujem in njemu ničesar ne očitam, temveč ga še tolažim, češ, se bo že še obrnilo na bolje. On pa vzlic temu nima več prijazne besede zame in zdaj res več ne vem, kako bi se obrnila, da bi mu ustregla; vse, kar storim, mu je zoprno in sleherna moja kretnja se mu vidi napačna! In človek se sčasoma še lepe muzike naveliča, pa bi se te jezoritosti ne! Nak, ne bom več tiho prenašala te nezasluzene pokore!"

Oblaki so bili nakopičeni, strele so se užgale in završalo je kot ob hudi uri. In kakor domala vedno v takih slučajih, je beseda izzvala besedo, dokler ni vihra nikomur več prizanašala in nista mlada zakonca nič več štedila drug drugega. Z obeh strani so treskali očitki, ki so bili prav tako neumni kot krivični, dokler ni nazadnje Ciril pograbil ročnega kovčka ter brez poljuba zbežal od nje. Njegove zadnje besede so bile: "Da bi te nikdar več ne videl, coprnica grda!"

Od tistihmal je minulo že štiri mesece, a on ni še dal glasu od sebe. Malka ga je pa zvesto čakala, ker pač ni mogla verjeti, da bi bila njegova ljubezen do nje mrtva. Saj jo je bil vendar imel tako neznansko rad—često se je skoro bala, da jo bo umoril s samimi nežnostmi in milovanjem—in kadar ji je govoril o svoji ljubezni do nje, ni bilo laži ne v njegovem glasu in ne v očeh. Prej ali slej se bo vrnil, je bila prepričana, in potem bo spet vse dobro in sreča se ji bo spet smehljala iz vsakega kota zdaj tako zapuščenega doma...)

Malka je stekla k telefonu, upajoča vzlic slutnji novega razočaranja, da bo to pot vendar on na drugem koncu telefonske zveze. S tresočo se roko je snela slušalo z vilic ter bolj zašepetala kot vzkliknila v govorilnik: "Helo! Malka—"

"Dobro jutro, dušica!" jo je nagovoril znani moški glas. "Ali veš, kdo te nadleguje in ti krati jutrnji spanec?"

Malka je prebledela od vzhičenja in v duši ji je odjeknil vrisk zmagoslavja in radosti. Slušalo toliko da ji ni pri tem padlo iz roke in srce ji je zaklopotalo tako burno, da je morala položiti dlan na grudi, vzpenjajoče se kot žrebe, da se nekoliko pomiri.

Ali pozna ta glas? Bože, če ga ne bi bila čula celo večnost, bi ga spoznala pri prvem zvoku! Ciril! Njen ljubi...)

Malka je že na pol odprla usta, da ga pozdravi z najnežnejšimi besedami, kar jih je premogla, ko se je nenapovedano vmešal nevidni navihanec ter ji začel prišepetavati: "Malka! Saj vendar ne boš tako neumna, da bi mu odpustila njegove nerodnosti brez vsa-

ke kazni! Potem bo res mislil, da sme ravnati s teboj kot z vsako cunjo! Previdnost, moja draga! . . ."

Malka je prisluhnila. Nasvet nevidnega navihanca je jako prijal njeni ženski naravi. "Saj res! Greh zahteva kazen. Hm . . ."

In kot bi mignil, je zaplesal okrog njenih ustnic poreden nasmešek, nakar se je pojavila ljubka šobica, po žici so pa odhitele na uho z ivjem pokrite besede:

"Hm, ne vem . . . O da, spominjam se . . . Ampak kdo ti je dovolil, da mi kališ jutranji mir? S kakšno pravico me budiš v nedeljo zjutraj, ko smem brez skrbi poležati in se spočiti?"

"S pravico moža, ki te ljubi," je pribrnel njegov odgovor. "Dušica—"

"Prijatelj, to pravico si zapravljal," ga je ustavila ona.

"Saj me vendar še ljubiš, dušica . . ."

"Dušica . . ." se je zmrnila Malka in oči so se ji hudomušno zableščale. "Katera pa ti je bila 'dušica' te mesece, odkar si se poslovil od mene vse drugače kakor ljubeči mož?"

"Nobena druga!" se je glasil njegov odgovor. "Prisegam . . .!"

"Saj me ne boš naplahtal, nisem šestnajstletnica . . ." In že se je spet namrgodila kot oblačno vreme pred soncem. "Sicer je pa škoda besed! Midva sva opravila. Nisem bila za te—prav, pa bodi tako! Da, takrat mi je bilo težko, ko si me odvrigel kot obrabljeno cunjo, ampak prebolela sem vse in zdaj me več ne boli. Vse mine . . . In vse je umrljivo—tudi največja ljubezen, če zasadiš nož vanjo . . ."

Ker ni bilo takoj odgovora, se je Malka že ustrašila, da je morda šla nekoliko predaleč; pa se je po nepotrebnem plašila. Ciril ji je mehko, nji se je prav zdelo, da otožno in razočarano odgovoril:

"Saj mi je težko, ker vem, da sem ti prizadejal veliko krivico; a storjenega noben kes ne more več izpremeniti. Če bi bilo to mogoče, bi bila ta krivica pač že zdavnaj poravnana . . . Pa kaj . . . če je prepozno, je prepozno . . . Sam sem si skuhal ta napoj in zdaj ne smem tožiti, da je grenak . . . Vzlic temu pa bi rad . . ."

In Ciril je obmolknil. Malka pa spet v skrbeh.

"Le kaj bi rad?" se je požurila z vpraša-

njem, čuteča, da ji slabost šibi kolena in da se zbirajo na čelu mrzle srage.

"Rad bi govoril s teboj . . ." je skoro šepetaje odgovoril on. "In za sestanek sem se mislil vprašati . . ."

"Sestanek? Hm . . ."

"Ne moreš? Prosim ženka, ljubica . . . Popoldne . . ."

"Ne vem . . ." In že se je spet upirala, čeprav je njen obraz odražal koprnenje in ji je v očeh drhtela milina. "Seveda, če že ne odnehaš, se moram pač podati . . . A kje? Oh ne doma . . . Da, tjakaj pridi . . . Ob dveh? Ne misliš, da bo to prezgodaj? . . ."

Ko je kmalu nato obesila slušalo na viliče, je Malka žarečih lic stekla k svoji toaletni mizici, ("kakor šestnajstletnica, ko ji fant njenih sanj razodene svojo ljubezen . . ." ji je šinilo v misel, ko je videla v ogledalu, da žari kot vrtnica v poletnem soncu) in odtam v kopalno in potem v kuhinjo, iz kuhinje pa spet nazaj v spalnico in pred ogledalo, dokler se ni nazadnje ustavila v kopalnici ter se toliko pomirila, da je mogla izračunati, da je bilo do dveh še dolgo in časa za vse na pretek.

Malka se ni spominjala, da bi ji bilo za toaleta kdaj prej treba toliko časa kakor tisti dan . . .

*

Na sestanek sta prišla oba prezgodaj. Ona je pozdravila Cirila s hladnim obrazom in mrzlo opazko: "Toliko, da nisem prišla, kajti prijatelji so hoteli, da bi šla z njimi na deželo. Sicer pa res ne vem, zakaj jih nisem poslušala . . ."

On se ji je pohlevno nasmehljajal. "Ali ti res ni nič več do tega, da me po dolgem času zopet vidiš?" jo je krotko pobaral. Nato jo je narahlo vzel za laket, da bi jo popeljal po peščenih stezi parka tja v zatišje, ki mu je bilo znano in ki ni bilo izpostavljeno očem vseh radovednežev. A ona mu je naglo odtegnila roko kakor bi jo bil usekal gad. "Pusti! Sama lahko hodim . . ."

Ko sta šla po stezi, ga še pogledati ni marala. On jo je od strani plašno-željno pogledoval in se ji čudil in ugibal:

Ali ga je ogoljufalo? Se je li zmotil v nji? Ali so se pa motili, ali ga na led speljali znanci in prijatelji, ki so mu zatrjevali, da jim ona ne zna skriti, da ga še močno pogreša? Ali je pa morda kdo drugi zavzel njegovo nekdanje

mesto v njenem srcu? Saj se drži ko kos ledu!

Malka si je pa mislila:

Ej, ne boš me omehčal izlepa, čeprav imajo tvoje mehke besede in proseče oči to prečudno lastnost, da mi prodirajo naravnost v srce . . .! Grešil si proti meni; zdaj se boš moral pokoriti! To je potrebno, sicer bi bila jaz potem res prava reva . . . Ej, moškimi je treba dokazati, da se svet nazadnje le ne suče okrog njih!

In Malka se je obrnila stran od njega, da mu prikrije hudomušni nasmehljaj, ki ji je plesal okrog ustnic in v očeh . . .

Polagoma se je pa vendar začelo jasnit v Cirilovi glavi. Malka mu je pri tem pomagala, dasi se tega ni baš zavedala.

"Sicer si pa čisto sam kriv, da je tako!" se je vsula ploha iz njenih ust, spremljana po bliskih, ki so se kresali v njenih višnjevih očeh. (Kje so se vzeli? Ej, saj ne znajo samo znanstveniki proizvajati umetne strele! . . .) "Moški imate to grdo navado, da imenujete nas 'nežni spol,' a prej omagate pod križem kakor vsaka ženska! Saj je bilo tudi meni težko, a sem potrpehla, ker sem vedela, da ni bila naša krivda, da so bili časi tako hudi. A ti, namesto da bi bil vsaj znosen drug, si se začel še znašati nad svojo ženo in da je bilo zlo še večje, si si začel iskati uteho v kozarcu. Tiste, ki sem ti jo jaz nudila, često tudi sama potrebna bodrilne besede, ki je pa ni bilo za me, pa nisi maral. Nu, zdaj pa le samemu se bi pripiši, če ti ni prav . . ."

(Ah, te ženske! Kako točno si zapomnijo vse naše grehe, a svoje . . . Ej, pa kaj bi se menili o tem! Utegnil bi nastati v družini spor . . . Molk je zlato! In navsezadnje si pač lahko misliš, kar si hočeš . . .)

Ko sta sedela na klopi v zatišju med drevjem in grmovjem, se je Ciril plaho dotaknil Malkine oble rame. Ona pa se je brž odmaknila kakor bi jo bil pičil sršen in mrzlo dejala: "Ne smoli se okrog mene! Jaz sem stara, grda, hudobna; strupena coprnica . . . Ozri se za kako lepšo, prijaznejšo . . ."

Ampak zdaj se je tudi Cirilu dokončno posvetilo v glavi. Malka se je izdala s porednim nasmeškom, ki je bil hušknil preko njene obraza in zaplesal okrog njene vabljive šobice. "O tako! . . ." je vzkliknil v mislih, potem pa goreče povzel:

"Kruto se šališ, dušica, ko vendar veš, da

za me ni bilo nikoli nobene lepše, ljubkejše in milejše ženke od tebe . . . Da ni bilo teh nesrečnih razmer, katerih nisem mogel več prenašati, bi se ne bil nikdar podal od tebe proč... O, saj sem dovolj trpel za svoje grehe . . . Koliko neprespanih noči je za menoj, ko mi je tvoja slika vedno plesala pred očmi in me je davilo neznosno koprnenje . . . Vendar sem hotel vztrajati, dokler se ne bi zasukalo in bi spet delal in lahko rekel, da sem spet mož, ki lahko skrbi za svojo ženko . . . Saj veš, da sem si vedno želel, da bi se ti ne bilo treba mučiti v pisarni . . . Nazadnje se mi je ta želja izpolnila; a kaj, ko sem isti čas izgubil tisto, kar mi je bilo največ na svetu: tebe . . . Kaj mi bo zdaj delo, kaj zaslužek? . . . Jaz tega nisem bil imel v načrtu . . ."

(Ti moški! Vedno pretiravajo: ko grešijo zoper lepe čednosti, ko se obtožujejo in ko se izpovedujejo . . . Ampak kdo bi jim verjel? Ne Malka!)

Ciril je z otožnim pogledom premeril obraz svoje žene, na katerem je bilo videti, da so ji šle njegove mehke besede do srca. Ampak uporna šobica je kazala, da se mlada žena še ne misli podati.

"Vzlic temu . . . včasih bi se bil pa že lahko oglasil!" se mu je kujala. "Saj si vedel, da imamo . . . da imam telefon v hiši . . ."

"Oprosti, ljubica!" se ji je prilizoval on. "Nisem si upal, dokler nisem vedel, ali bom dosegel svoj cilj ali ne . . ."

"Lahko bi bil medtem prišel kdo drugi . . ." ga je zdaj podražila ona, ki si je že začela želeli, da bi bila doma, med štirimi stenami . . .

"Tega se nisem bal, preveč sem ti zaupal, pregloboko sem bil prepričan o resničnosti tvoje ljubezni . . ."

Malka se je zmrdnila. "Hm . . . Silno potrpežljivost si mi prisodil . . . Zaupal . . . Najbrž si si domišljjal, kakor večina moških, da si preimeniten dečko, in ni misliti, da bi mogla ženska, ki si jo izvolil počastiti s svojo izbiro, sploh živeti brez tebe . . . Saj. Sama samoljubnost vas je! Toda ne boj se, še sem vredna pogleda in vem tudi, da ni na svetu samo en moški, s katerim bi se dalo živeti . . ."

"Vem." ji je ponižno pritrdil Ciril; "vsak moški bi se počutil srečnega, če bi si mogel pridobiti tvojo ljubezen . . . Vzlic temu pa sem ti zaupal brezpogojno in popolnoma . . ."

Zdaj mu je Malka vendar že pogledala v oči in se zazrla vanje kakor bi mu hotela prodreti do dna duše in se prepričati, ali je bilo vse res, kar ji je bil govoril. Njegove mehke rjave oči so jo očitvidno zadovoljile, ker vstala je in nekam čudno mehko rekla: "Domov bi šla, tu se mi zdi tako . . . tako pusto in dolgočasno . . ."

In ko jo je spet prijel za laket ter jo zaljubljeno odvedel proti svojemu avtu, se mu ni več odmaknila; njemu se je zdelo, da se je celo naslonila nanj . . . (Ciril se to pot ni motil.)

*

Doma ji je pomagal iz avta ter jo odvedel do vrat obema dobro znanega doma. Pri vratih je pa obema zmanjkalo besed in nista vedela, kaj bi. Ona je brskala po ročni torbici za ključem, ki ga je držala v roki, on je pa pokajšljeval kot bi bil nadušljiv ter stopical po verandi kot bi hodil bos po žerjavici. Naposled se je ona domislila, kje ima ključ ter odkleknila vrata. Nato se je počasi obrnila k njemu:

"Nu . . ."

V tej enozložni besedici je bilo nakopiče-

nega toliko koprnenja in pričakovanja, da se je Ciril naposled popolnoma opogumil.

"Vstopiva, dušica!" je mehko izpregovoril, ji položil roko okrog pasu ter jo povedel skozi vrata.

Ona se mu je dala voljno voditi. In ko sta bila notri in jo je on objel in z vso nežno nasilnostjo zaljubljenega človeka privil k sebi ter jo začel dušiti s poljubi, se mu tudi ni upirala. Le pozneje, ko je bil že tudi on ob dih in je za hip odnehal ter se ji zagledal v raznežene oči, mu je zažugala s prstom:

"Falot! Upam, da si boš zapomnil . . ."

In on jo je spet z vso silo privil k sebi ter ji raznežen šepetal v rožnato ušesce:

"Nikdar! Malka, nikdar ne bom pozabil, kako sem te moral drugič osvojiti . . . Saj je bila to najslajša izkušnja v mojem življenju —slajša od—prve osvojitve! . . ."

"In moja . . ." je zagolčala ona in oba sta se izgubila kakor bi se bila pogreznila v prečudno, do onemoglosti omamljajočo soparico, kakršna sprejema v svoj objem samo zaljubljenice in pa varovance zavodov za bolnike, ki žive v popolnoma drugačnem svetu kot večina izmed nas . . .

Velika Britanija

V OJNA V EVROPI je obudila nekoliko večje zanimanje za dežele, katere so zapletene vanjo in zemljevidi so prišli veliko bolj v rabe kot v navadnih časih, ko čitatelju dnevnih vesti ni kdove koliko ležeče na tem, ali je bil potres, o katerem poročajo listi, v južni Arabiji ali v severni Perziji, ali je otok, na katerem je izbruhnil vulkan, v Atlantiku ali v Pacifiku, ali je rudnik, v katerem so se ponesrečili rudarji v Afriki ali v Avstraliji. Zgodilo se je danes in jutri bo pozabljeno, ko bodo dnevniki poročali o novih nesrečah, zločinih, razporokah in drugih "zanimivostih." Z vojno je drugače; že se je začela, kljub Hitlerjevim bliskom vleči in nihče ne ve, kako dolgo se bo vlekla. "Svetovna" je trajala štiri leta, namesto da bi bila končana po prvotnih napovedih o božiču s kapitulacijo Pariza, torej kdove sedaj . . . Dokler traja, bodo v listih vesti vsak dan, nekatere važne, druge brezpomembne, zakaj list mora biti poln, tudi če se

ni primerilo nič senzacionalnega in kadar gre za take velikanske spopade, človek vendar noče zaostati in bi rad vedel, kaj se godi in kje. Marsikdo, ki je o Poljski le toliko vedel, da je nekje v Evropi — morda kod na Balkanu, kjer se baje izleže največ homatij — zna sedaj povedati, kje je Krakov, je pogledal, kako teče meja med Francijo in Nemčijo in je celo ugotovil geografski položaj Litve, Estonije in Latvije.

Nevtralnost gor, nevtralnost dol, tudi tisti, ki jo najglasneje pridigajo, imajo svoje simpatije in antipatije; kamor koli pride človek, se ljudje pomenkujejo v vojni, rešujejo politična in strategična vprašanja, razlagajo taktične poteze in napovedujejo zmago te ali one strani. Toda večinoma je znanje, na katerem se grade taka mnenja in trditve, zelo površno in slike, ki si jih debaterji ustvarjajo po gostilnah in za barom, je često nejasno kot dan v londonski megli.

Zoper Nemčijo sta v sedanji vojni Velika Britanija in Francija. To je seveda splošno znano. Toda—kaj je Velika Britanija?

Navedezno je to zelo enostavno vprašanje in odgovor bi moral biti lahak. Pa ni. Zelo zamotano je in ni čuda, da niti poprečen Anglež ne ve mnogo o svojem imperiju in ga ne razume. Če imenujete Indijo, bo prikimal: Kajpada, Indija je angleška. In Kanada, ki jo je kralj spomladi obiskal. In gibraltarska skala, ki straži "življensko črto imperija." Toda vprašajte za deželo Togo, za falklandske ali Salomonove otoke, pa jih bo ogromna večina prišla v zadrego, prav tako kakor si je malo Amerikancev na jasnem, kaj in kje je Guam, koliko otokov obsegajo Filipini in kakšno je razmerje med Porto Ricom in Zedinjenimi državami.

Britanski imperij je zelo velika, poleg tega pa tudi zelo komplicirana organizacija, ki jo je včasih res težko razumeti in še teže definirati. Majhen otok, odtrgan od evropskega kontinenta, ne večji od srednje velike evropske dežele—to je Anglija s Škotsko in Walesom, katerih skupno ime je Velika Britanija ali Zedinjeno kraljestvo. Toda Velika Britanija je obenem ime najmogočnejšega imperija, ki je raztresen po vsej zemeljski obli in se o njem lahko pravi, kar je Carlos dejal o tedanji Španiji, da "v njegovem kraljestvu sonce nikdar ne zaide."

Ta imperij obsega več kot četrtno—šest in dvajset odstotkov—vse suhe zemlje in na njegovih tleh živi dva in dvajset odstotkov vsega ljudstva na tem svetu.

London je središče vsega imperija; angleški kralj je predstavnik celote in vseh delov; angleški diplomati zastopajo Avstralijo, Južno Afriko, Malto ali Jamaico prav tako kakor Anglijo samo. Toda med neštetimi deli te enote so ogromne razlike, v mnogih slučajih tako velike kot da niso vsi člani enega telesa. Medtem ko ima, na primer Kanada tako samoupravo, da se ne bi, če bi izstopila iz zveze, skoraj nič drugega izpremenilo kot da bi angleški velekomisar odpotoval v Anglijo, nimajo kolonije nikakršnih državnih pravic in so v vsakem oziru podrejene Angliji, ki jih upravlja po svojih uradnikih in po svojih zakonih. Med obema ekstremoma je Indija, ki je nekda j tudi bila kolonija, pa je v teku časa, zlasti z zakonom iz leta 1935 pridobila ne-

koliko samouprave, toda izdaleč ne toliko kolikor je imajo dominiji. Povrh tega sta pravzaprav dve Indiji: ena, ki je direktno podrejena Angliji, druga pa, sestavljena iz držav z "domačimi" knezi, katerim Velika Britanija dovoljuje, da izkoriščajo svoje ljudstvo za ceno angleške nadvlade. Nekatere kolonije upravlja Anglija kot "protektorate"; to so mandati Lige narodov, ustvarjeni po svetovni vojni in teoretično bi jih Liga lahko vsak čas preklicala; praktično seveda nihče ne verjame v to.

Navedene razlike med posameznimi deli pomenijo le nekoliko zgledov, ki pa vendar kažejo, da je ta imperij zelo pisan in zapleten.

* * *

Pravice dominija imajo v zvezi Velike Britanije Kanada, Avstralija, Nova Zelandija, Južna Afrika in Irska (Eire).

Kaj so pravzaprav dominiji?

Balfourova deklaracija iz leta 1926 jih označuje tako: "Avtonomne skupine so v okvirju britskega imperija, z enakim statusom, na nikakršen način ne podrejene druga drugi ne z ozirom na njih domače, ne na zunanje zadeve, a združene s skupno zvestobo do krone in svobodno spojene kot članice britske skupnosti narodov."

Samouprava dominijev je tako obširna kot jo uživajo suverene države. Kralj je na čelu vseh delov; ni pa kralj britanske zveze (Commonwealtha); v Indiji je cesar, v Kanadi je kralj za Kanado, v Avstraliji za Avstralijo. Pri tem pa je kraljeva oseba pravzaprav edini ustavni simbol zveze, ki je veliko bolj rahla kot je bil na primer dualizem v nekdanji avstro-ogrski monarhiji. Dominiji so avtonomni tudi v svoji zunanji politiki in tako bi se teoretično lahko zgodilo, da bi angleški kralj po nasvetu angleške vlade napovedal vojno kakšni državi, obenem pa po nasvetu avstralske vlade izrekel nevtralnost Avstralije.

Mnogo se je razpravljalo o vprašanju, ali imajo dominiji pravico secesije, ali ne. V nobenem zakonu ni nobene besede o tem. Praktično je prišlo to vprašanje na površje le leta 1921, ko je šlo za pravice Irske in takrat je parlament zanikal to pravico. Toda šele leta 1931 je prišel v veljavo tako zvani westminstrski statut, ki določa avtomomne pravice dominijev, všteti Irsko. Prej navedena

Balfourova deklaracija govori o prostovoljni zvezi, iz česar bi se dalo izvajati, da vsak dominij lahko izstopi iz zveze, če izpremeni svojo voljo. Obenem pa izreka ista deklaracija skupno lojalnost do krone, ki združuje vse skupine, kar navidezno zanikuje opustitev te lojalnosti in s tem pravico ločitve.

Praktično nima to vprašanje za enkrat nobenega pomena, zakaj razen male republiške stranke na Irskem, ki je zaradi svoje teroristične taktike izgubila mnogo simpatij, ne misli danes nihče na secesijo. Bolj kot ustavni simboli vežejo posamezne dele praktične gospodarske in v zvezi s tem, vojaške potrebe. Avstralija je tako daleč od Anglije, da se zdi njena pripadnost tej zvezi dokaj čudna. Toda v sedanjih razmerah ne bi Avstralija za nobeno ceno zapustila federacije in pogled na zemljevid, ki kaže bližino Japonske, razlaga to. Avstralija je pičlo obljudena in japonski militaristi, ki imajo vedno pripravljen razlog, da japonska zemlja ne zadostuje za njeno ljudstvo, se že davno ozirajo po njej. Prepuščena sama sebi in svoji neodvisnosti bi Avstralija imela manj odporne sile zoper Japonsko kot je je Poljska imela zoper nacistične legije; protekcija mogočne angleške mornarice in bližina singaporskih utrdb ji je torej vredna neznatne cene, ki jo plačuje s tem, da ostaja v zvezi.

Avtonomne pravice, ki jih uživajo dominiji, jim niso bile dane ne z Balfourovo deklaracijo, ne z westminstrskih statutom. Zlasti zadnji je le odel s pravnimi besedami dejstva, ki so že obstojala kot rezultat dolgega razvoja in mnogih bojev, ki so iztrgali angleški vladi eno pravico za drugo, dokler ni njih svota pomenila avtonomije. Navidezno je Anglija naposled ostala brez vpliva na dominije; v resnici ga ima še precej, le da se ne kaže tako očitno kakor oblast. Glavna sredstva tega vpliva sta časopisne agenture, ki posredujejo novice in v zvezi s tem radio, ter profesorji, zlasti vseučilišni, s katerimi Anglija oskrbuje dominije.

Kako veliki so dominiji?

Kanada šteje 10,375,000 prebivalcev, Avstralija 6,800,000, Nova Zelandija 1,500,000, Južna Afrika dva milijona belcev in šest milijonov črncev, Irska 3,100,000. Od teh dežel so trije: Avstralija, Nova Zelandija in Irska otoki, (nekateri smatrajo Avstralijo za konti-

nent); Kanada je ne le po prebivalstvu, ampak tudi po obsegu največja, saj meri približno tri milijone, osemsto tisoč četvornih milj; sledi ji Avstralija z nekaj manj kot tremi milijoni četvornih milj. V primeri s tema so ostali dominiji majhni; Južna Afrika (oficijelno: Zveza južne Afrike) meri približno 473,000, Irska pa komaj nekaj čez 24,000 četvornih milj. Južna Afrika pa je dobila po svetovni vojni mandat nad prejšnjimi nemškimi kolonijami v južno zapadni Afriki, ki merijo več kot 322,000 četvornih milj in štejejo nekaj več kot sto tisoč prebivalcev. Med tem, ko je v drugih dominijih pretežna večina belega prebivalstva angleška, je v Južni Afriki veliko število Nizozemcev (Burov), zlasti v prejšnjih neodvisnih republikah Transvaal in Orange; Angleži prevladujejo v Kaplandiji in Natalu. Poleg črncev živi tukaj tudi precejšnje število Indov, ki so jih naselili največ lastniki dijamentnih poljan. Mimogrede omenjeno je Južna Afrika dežela, v kateri se producira največ dijamentov.

Avstralija se deli v šest držav, a po svetovni vojni je dobila mandat nad prejšnjimi kolonijalnimi otoki v Pacifiku južno od ekvatorja, izvzemši Nauru in nemške samoanske otoke; mandat obsega nemško Novo Gvinejo, Salomonove otoke in Bismarkov arhipel, skupno s približno 95,000 četvornih milj in kakšnega pol milijona prebivalcev, skoraj izključno domačinov.

Avstralija je tisti dominij, ki bi se lahko imenoval najbolj angleški. Od začetka naseljevanja je pripadala Angliji in nikdar ni poznala nobene druge suverenosti kot angleškega kralja. To se ne more reči o Južni Afriki, kjer so se menjavali Angleži in Nizozemci kot lastniki in kjer dosti prebivalcev še ni pozabilo na bursko vojno, ki je bila v resnici prav tak rop kot "kulturna" osvojitve Etiopije po fašistični Italiji. Lahko se prizna, da je Anglija pozneje marsikaj storila, da bi izbrisala spomin na ta grabež in mnogo vodilnih Burov se je sprijaznilo z novim položajem ter sprejelo visoka mesta v dominijski vladi, vendar pa vse kali nezadovoljstva niso izginile. Glavni problem Južne Afrike je pa plemenski; šest milijonov črncev je skoraj brez vseh političnih pravic in niti Angleži, niti Nizozemci ne mislijo na to, da bi jim jih priznali, zakaj brezobzirno gospodarsko izkoriščanje doma-

činov bi tedaj postalo nemogoče. V Južni Afriki je Gandhi postal veliki nasprotnik Anglije, dasi je za sedanje ondotne razmere odgovoren dominij sam, ki ne sprejema od Londona nobenih ukazov in se, če bi se Anglija hotela in mogla vmešavati v te razmere, ne bi ustrašila niti odcepitve od imperija. Pravica izkoriščanja črncev—in v Natalu Indijcev—je angleškim in nizozemskim gospodarjem svetejša od vsake lojalnosti.

O zamorcih v teh krajih vladajo po svetu zelo nejasni pojmi; gotovo je res, da so beli mogotci, vstevši Bure skušali preprečiti vsako izobrazbo domačega prebivalstva; saj pri nas na jugu ni bilo in deloma še ni nič bolje in po tem pravilu so se ravnali absolutisti povsod. Nikjer in nikdar pa ni bilo to pravilo popolnoma uspešno, tudi v Južni Afriki ne in tako imajo črnici organizacijo, ki je zelo podobna indijski kongresni stranki, katero vodita Gandhi in Džavaharlal. Nemogoče je predvidevati, kako se bo to gibanje razvijalo, kaj in s kakšnimi sredstvi bo organizacija kaj dosegla, jasno pa je vendar to, da se zamorsko prebivalstvo ne bo moglo vekomaj držati v sedanjem helotskem stanju in da se njegova opozicija ne da meni nič, tebi nič zatreti.

Seveda ne spadajo vsi belokožci v izkoriščevalni razred, ki je, kakor povsod v manjšini. Izraz "poor white" se pogostoma sliši v Južni Afriki z zaničevalnim naglasom in kakšno vlogo bodo v bodočih političnih bojih igrali ti sloji, je še odprto vprašanje.

Sicer imajo vladajoči sloji v dominiju mnogo zapuščine Cecila Rhodesa v sebi in verujejo v nekakšen afričanski imperijalizem—"Cape Town to Cairo," z edino razliko, da je Rhodes sanjal o angleški Afriki, v Pretoriji pa mislijo na svojo oblast in na razširjenje svojega dominija. Anglija naj bi jim pri tej politiki le pomagala in zato so ji zelo zamerili, da ni odločneje nastopila proti Mussoliniju, ko so njegove legije korakale v Etiopijo.

Najvažnejši izmed vseh dominijev je nedvomno Kanada. Pred vsem je industrijalno najbolj razvita in igra gospodarsko največjo vlogo, kar je seveda največ pripisati njenemu geografičnemu položaju kot sosedi Zedinjenih držav. Naša velika industrijalna podjetja imajo neštete podružnice v Kanadi, trgovski promet med obema deželama je živahen, kulturno sta oba tako rekoč eno ozem-

lje, politični duh je v obeh skoraj enak, sploh se smatra Kanada, dasi ni nobenih znakov, po katerih bi se moglo soditi, da misli na kakšno odcepitev od britanske zveze, za ameriški narod. V nasprotju z Avstralijo in Novo Zelandijo ni bila Kanada vedno angleška in številno francosko prebivalstvo je še živ spomin na čase, ko je Kanada bila francoska in na boje, ki so jo naposled privedli v naročje Velike Britanije. Francosko prebivalstvo je sicer problem, toda kljub nekaterim pojavom zadnjih časov kot neke fašistične demonstracije, nikakor ne tako resen kot plemenski problem v Južni Afriki.

Kapital Zedinjenih držav ima v Kanadi velik vpliv; toda kljub znatnemu industrijskemu razvoju, ki je sledil iz tega, je dežela vendar pretežno poljedelska, gozdarska in precej rudniška. Kanadsko žito in kanadski les so še vedno njeni najvažnejši produkti in viri njenih dohodkov. Njen gospodarski položaj pa ji daje izmed vseh dominijev največjo neodvisnost in izmed vseh bi trpela najmanj škode, če bi izstopila iz zveze, kar nekateri ameriški "optimisti" že dolgo napovedujejo, pri čemer pa odloča želja več kot dejanjske politične smernice.

Zadnja dežela, ki je dosegla status dominija, je Irska, Svobodna irska država, ali Eire. Izmed vseh je tudi najmanj angleška. Dasi se ogromna večina prebivalstva poslužuje angleščine in niti ne zna galščine, ki se sedaj vsiljuje z vsem pritiskom, kar ga more vlada izvrševati, so se Irci vedno zavedali svoje posebne narodnosti. Ker Anglija v preteklosti tega nikdar ni hotela priznati in je Irsko vedno smatrala le za provinco, kateri je odrekala vsako avtonomijo, ker je vrhu tega večina veleposestnikov na Irskem bila angleška in irski kmetje niso bili mnogo na boljšem kot tlačani, ker čisto političen boj ni mogel prinesiti nobenih uspehov in so se vsled tega vedno ponavljali boji sile, revolte, atentati, nasilni bojkoti in podobno in ker je Anglija vse take upore zatrla z brezobzirno silo, se je v Ircih vkoreninilo sovraštvo do Anglije in Angležev, ki tudi po doseženi svobodi ni izginilo in še vedno poraja izbruhe radikalno nacionalnih elementov. Kurivo za to daje zlasti problem severne Irske, protestantske, ki noče ničesar slišati o združitvi s katoliško svobodno državo, v kateri bi igrala

podrejeno vlogo in od katere pričakuje zatiranje.

Kljub vsem tem nerodnostim pa vendar ni videti, da bi večina prebivalstva in mero-dajni politični voditelji resno mislili na sece-sijo, dasi se ne more prezirati manjšina, ki jo zagovarja. Irska ne bi imela od popolne lo-čitve dobička in njeni trezni zastopniki ra-čunajo s tem. Industrija Irske je v primeri s poljedelstvom neznatna in četudi se zadnja leta nekaj razvija in se vlada precej trudi v tem oziru, so metode zastarele in grede glavno za tem, da bi dežela producirala, kar sama potrebuje. To pa pomeni, da bo tudi zanaprej odvisna od Anglije, ki kupuje njene agrarne produkte in tako daje Irski dohodke, katerih s svojo industrijo ne more doseči.

Drugače ravna Nova Zelandija, ki tudi stremi po gospodarski osamosvojitvi, toda s

pospeševanjem produkcije za svetovni trg in upa s tem zboljšati položaj svojega lastnega prebivalstva. Kolikor je Irska gospodarsko nazadnjaška, toliko je Nova Zelandija na-predna in njeno zakonodajstvo sledi smerni-cam precej odločne delavske politike. Kljub vsemu osamosvojitvenemu stremljenju pa tu-di v Novi Zelandiji ni nobenega znamenja, da bi šla za politično odcepitvijo od Velike Bri-tanije. Kakor njena sosedna Avstralija tudi ona ne zaupa Japonski in zaradi svojega go-spodarstva je rajša članica velike zveze, kjer lahko stoji na široki gospodarski podlagi kot pa da bi uživala "samostojnost," ki bi jo pahnila v večjo revščino.

Drugi in največji del Velike Britanije obsega njeno kolonijalno posest z Indijo, na kar se ozremo v prihodnjem članku.

Razodetja svetlobe

KADAR JE NEBO po noči jasno in po-suto z zvezdami, se človeku, ki jih opa-zuje, vsiljuje vprašanje: Koliko jih je? In kakšne so v resnici in kaj so pravzaprav? Po-polnoma izčrpnega odgovora pa ne more po-dati nihče, dasi segajo astronomi vedno dalje v globočine vsemirja in nam znajo vsako leto povedati kaj več. V teku prihodnjega leta bo na gori Palomar v Californiji menda že po-stavljen novi, dvestopalčni daljnogled in te-daj se jim bo obzorje tako razširilo, da bodo nemara videli dvakrat toliko svetov kot jim jih kaže doslej najmočnejši, stopalčni teles-kop na Wilsonovi gori v isti državi. In tedaj pričakujejo pojasnitve nekaterih vprašanj, ki so doslej nerešena, ali pa odgovarjajo na-nja le teorije, ki čakajo na potrdilo ali za-vrnitev.

Pred približno petdesetimi leti je neka, takrat nova astronomska knjiga cenila števi-lo vseh zvezd na osemnajst milijonov. To ni majhno število. Toda kako se je znanje neba od tistega časa izpremenilo! Danes vedo, da je v sami Rimski cesti mnogo več zvezd, da je naše sonce s svojimi planeti del te Rimske ceste, ne pa izven nje kot se je nekaj mislilo in da je v svetovnem prostoru, kar so ga doslej preiskali, kakšnih sto milijonov takih

"Rimskih cest," ogromnih zvezdnih skupin, ki so jih, preden so imeli sedanje velike dalj-noglede smatrali za "megle" (nebulae), o ka-terih so večinoma mislili, da so ogromne mno-žine plinov, iz katerih se nemara razvijajo novi svetovi. Ampak takrat tudi niso verjeli, da se bodo kdaj mogli izdelati večji daljno-gledi kot so jih imeli in so za to navajali "do-kaze," prav kakor so nekateri dokazovali, da ne bo nikdar mogoče dirigirati balona ali le-tala v zraku. To pač vnovič kaže, da moramo biti z rabo besede "nemogoče" skrajno previd-ni, zakaj bodočnost utegne rešiti še na tisoče problemov, za katere mi ne poznamo nobene rešitve. Jules Verne je napisal serijo povesti, ki so jih v njegovem času smatrali vse za fan-tastične in praktično nemogoče, a resničnost je v mnogih rečeh prekosila njegovo najbuj-nejšo fantazijo. Danes smatrajo H. G. Wellsa za največjega fantasta in "dokazujejo," da na primer v njegovih idejah o potovanju med svetovi ni ne trohice možnosti. Če bi dejali, da so danes in v bližnji bodočnosti poleteli z raket-nim letalom nad zemeljsko atmosfero nemo-goči, bi to bilo prav; vse zapreke, ki jih nava-jajo, so znanstveno utemeljene in zanimive. Toda človeški um je premagal že mnogo za-prek, ki so se zdele nepremagljive in so bile

v svojem času in njegovih razmerah prav tako velike kot se nam sedaj vidijo te ovire; nihče ne more trditi, da se ne bo ta um še neskončno razvijal, zlasti če se razmere v družbi uredijo tako, da ne bo ogromne večine duhov tlačila večna mora gospodarskih skrbi.

Kaj bi nekdanji dvomljivci dejali, če bi pogledali le skozi doslej največji teleskop na Wilsonovi gori, ki odpira astronomom pogled v svetovni prostor šest sekstiljonov milj v daljavo? To je seveda številka, ob kateri si moremo komaj kaj predstavljati in v astronomiji se rabijo milje le v okvirju našega osončja, ki je v vsemirju le neznaten sistem. Za daljave med svetovi so ustanovili drugačno mero.

Treba si je zapomniti, da potuje svetloba po 186,000 milj na sekundo. To je največja znana hitrost sploh in tako stalna je, da se je nanjo vedno lahko zanašati. Daljavo, katero prepotuje svetloba v enem letu, imenujejo svetlobno leto in na tej podlagi merijo razdalje med svetovi. Če pa že hočete milje in se vam ne ljubi računati, koliko sekund ima leto, dobro: Svetlobno leto je šest bilijonov milj (po ameriški navadi šest trilijonov, to se pravi, šestkrat milijon milijonov). Z daljnogledom na Wilsonovi gori se lahko vidi petsto milijonov svetlobnih let na vsako stran, torej se lahko pravi, da je doslej znano vsemirje tisoč milijonov svetlobnih let v premeru.

Besedo "znano" je seveda treba jemati relativno; mi pravimo, da nam je naša zemlja znana in v splošnem je to resnično; toda na zemlji je še dosti neraziskanih krajev, malo znanih plemen in razmer, o katerih malo ali nič ne vemo. Prav tako je tudi omenjeni obseg vsemirja le splošno znan, neštete podrobnosti se pa še preučujejo in se bodo še dolgo študirale. Manjši daljnogledi torej nikakor ne bodo izgubili svoje veljave, kadar bodo začeli opazovati svetove onkraj doslej znanega obsega s teleskopom na gori Palomar. S tem daljnogledom se bo obzorje astronomov podvojilo; če bi nam bilo mogoče prižgati navadno svečo štirideset tisoč milj od zemlje, bi jo s tem teleskopom lahko videli in fotografirali.

Zvezdoznanci pričakujejo, da jim bo ta velikan pomagal rešiti zlasti dvojje vprašanje.

Zdi se, da se vsemirje z neznansko hitrostjo razširja, kakor da bi eksplodiralo, z drugimi besedami, da hite vsi svetovi vsaksebi in

se oddaljujejo drug od drugega nekam v neskončnost. Spektroskopična opazovanja dajejo temu mišljenju podlago. Nekateri astronomi pa dvomijo o tej teoriji in mislijo, da se morajo neke rdeče črte v spektroskopu drugače razlagati. Vprašanje je torej sporno in upanje, da ga bo novi teleskop pomagal rešiti, je veliko.

Drugo vprašanje, ki se marsikateremu lajiku zdi čudno, je to: Ali je vsemirje neskončno, ali ima meje? Nekateri učenjaki mislijo prvo; kakor je na primer naše sonce s svojimi planeti, meseci, kometi i. t. d. le del Rimske ceste, tako utegnejo vse Rimske ceste (ali "megle") biti le del še večje svetovne skupine, večje "Rimske ceste" in ta zopet le del še večje enote. Težko si je tudi misliti, da ima prostor meje, onkraj katerih ni ne prostora, ne časa, kjer bi torej bil absoluten nič. Nam, ki živimo v prostoru in času, se zdi skoraj nerazumljivo, da nekje ni prostora, ni časa. Prav tako pa je človeškemu umu tudi neskončnost in večnost skoraj nepojmljiva; skoraj vse, kar poznamo, ima začetek in konec, neskončnost in večnost pa ne more imeti ne enega, ne drugega.

Dr. Einstein ima razlago, po kateri bi prostor mogel biti omejen, namreč, če je zaobljen; v takem prostoru bi žarek svetlobe romal po zakroženi črti in se moral vrniti k točki, od katere je izšel. Zaradi ogromnosti prostora je pa ta krog tako raztegnjen, da se nam zdi pot žarka ravna.

Tudi to je seveda le teorija, upajo pa, da jo bo novi teleskop potrdil, ali pa definitivno zavrnil.

Za vse to je pač treba nekoliko potrpljenja. Kar pa nam more znanost že sedaj povedati, tudi ni malenkost, vsekakor je mnogo več kot so nam nekdanj znali povedati v šoli.

Kakor smo že omenili, so našli okrog sto milijonov "Rimskih cest," od katerih vsaka je ogromna skupina zvezd, prahu in plina. Mnogo jih je plosnatih in okroglih kakor moderne žepne ure in iztezajo "roke" v spiralni obliki; to so tako zvane spiralne nebule, ki so včasih delale astronomom velike preglavice; druge so podobne velikanskim kroglam, nekatere pa ogromnim jajcem. Vsaka taka skupina je enota zase in se suče kakor neizmerno kolo. V svetovnem prostoru so kakor otoki, tako oddaljeni drug od drugega, da potuje

svetloba od ene do druge take Rimske ceste poprečno dva milijona let.

Ena teh Rimskih cest, plosnata in bolj redka, sploh v nobenem oziru ne največja, šteje okrog trideset tisoč milijonov zvezd, med temi eno, rumenkasto in v primeri z drugimi precej majhno; okrog nje se pa sučejo premičnice, asteroidi (majceni planeti), repatice, oblaki svetovnega prahu in vsakovrstni meseci. Tej zvezdi pravimo sonce in v njegovo območje spada naša zemlja, komaj dobra pika med množinami velikanskih svetov. Debela ni več kot osem tisoč milj, kar je prava malenkost, če pogledamo Jupitra, da niti ne govorimo o ogromnih soncih, napram katerim je tudi naše sonce pravi pritlikavec.

Toda za nas je to malo sonce najvažnejše, zakaj od njega je odvisno naše življenje na zemlji. Brez njega ne bi imeli toplote, ne hrane, ne energije, sploh nobenih pogojev za življenje. No, izgubili ga ne bomo tako lahko, zakaj njegova privlačna sila je tako velika kot da je zemlja privezana nanj z desetimi milijoni jeklenih vrvi, od katerih je vsaka eno miljo debela. Tudi se ni bati, da se sonce tako ohladi, da nam ne bo moglo dajati dovolj gorkote. Četudi sije že neštete milijone let, ima vendar celo njegova površina deset tisoč stopinj Fahrenheita; ob tej vročini se najtrše skale in kovine ne le raztope, ampak se izpremene v soparo. Če bi pa mogli iztrgati iz njegove sredine košček, velik kakor naš "kvoder" in ga prinesiti na zemljo, bi na tisoče milj naokrog vse zgorelo. Kako da se sonce ne ohladi, kljub temu da neprenehoma izžareva na vse strani, je dolgo bila popolna uganka. Sedaj jo razlagajo nekateri učenjaki s tem, da se razni plinski atomi v večnem vrvenju, zadeči od drugih atomov, razpadajo, tvorijo potem druge vrste atomov in se, po enakem procesu v teku dolgega časa zopet povrnejo v prvotno stanje. To teorijo se zdi, da potrjujejo eksperimenti z razdeljevanjem atomov v laboratorijih, kjer "streljajo" na atome, to se pravi, bombardirajo ene atome z drugimi. Včasih se zgodi, da trčita dva skupaj, tako da eden ali drugi izgubi del svoje sestavine in s tem svoj prvotni značaj. V notranjosti sonca povzroča silna vročina neprestano dirjajoče gibanje vseh atomov in elektronov in neizogibno je, da zadenejo drug ob drugega, vsled česar se sprošča ogromna energija. Nadvse je verjet-

no, da na ta način nastajajo iz vodikovih helijevi atomi. Tako porojena energija neprenehoma dodaja soncu novo vročino.

Vsekakor se človeštvu ni treba bati, da zmrzne zaradi ohladiitve sonca. Če ga ne zadene kakšna druga nesreča, bo sijalo in grelo dalje kakor doslej vsaj nekoliko bilijonov let. Vendar pa sonce ni ognjeno kot so včasih mislili. Ta krogla, ki je 864.000 milj debela, je sam pregret plin. Celo v sredi, kjer je tlak tako velik kot da pritiska pet milijonov ton na četvorni palec, je še vedno plin, le da so atomi zelo tesno stisnjeni.

Neka posebnost sonca so njegove "pege," ki se v teku enajstih let množe, pa zopet pojemajo in o katerih je znano, da so ogromni izbruhi v zunanji "lupini" sonca, včasih desetkrat večji od zemlje. Kaj jih povzroča, je neznano; najnovejša teorija je ta, da vplivajo veliki planeti kot Jupiter s svojo privlačnostjo na zunanje plinske plasti sonca tako kakor vpliva mali naš mesec na naše vode. Mnogoštevilna opazovanja pa potrjujejo, da nastajajo v časih, kadar so sončne pege številne, pogostoma tako zvani električni viharji, ki vplivajo na električne in magnetične procese na zemlji. Če bruhne plin z ultravijoličasto lučjo devetdeset, sto, sto štirideset, pet sto, da, devet sto milijonov milj iz sonca v prostor kot ogromna eksplozija, očuti posledice radio na zemlji, kateremu se spored zmede ali popolnoma izgubi, brzojav, kateremu zmeša črke in besede in najbrže tudi naši živci tako, da ti silni sončni izbruhi posredno vplivajo na naša dejanja in nehanja, ne da bi se sami tega zavedali. Da, sonce nam je včasih zelo prijazno, včasih pa je sila muhasto.

Kakor smo priklenjeni na sonce, tako smo tudi kot del osončja za vedno včlanjeni v Rimsko cesto, v kateri se sučemo in s katero potujemo—kdove kam. Ta Rimska cesta je velika, plosnata in okrogla skupina svetlih zvezd, temnih zvezd, prahu in plinov. Precej v sredini je videti gostejša in debelejša, robovi se pa kakor dve—morda tudi tri—ogromne roke iztezajo v spiralni obliki, tako da dela cela skupina vtis kakor ognjeni obroči, ki se palijo skoraj pri vsaki ognometni produkciji. Naše sonce je približno v sredi med "grčo" v središču in robom cele Rimske ceste. Če gledamo po leti v jasni noči na nebo, se nam prikazuje Rimska cesta kot širok pas, ki se raz-

deli v dva. To ločitev povzroča velikanska masa temnega prahu in plina, ki v resnici leži blizu središča. Dolgo je bila ta ogromna pega neprodorna in je onemogočala natančnejši študij cele skupine. Sedaj rabijo astronomi plošče, ki so občutne za infra-rdeče žarke in na ta način so prodrli temo in fotografirajo zvezde v središču in onkraj njega, oddaljene po petdeset tisoč svetlobnih let in več. Od zvezde na enem robu do zvezde na drugem potrebuje svetloba sto tisoč let; v milijah je premer Rimske ceste šest sto tisoč milijonkrat milijonov. Debelost skupine pa znaša deset tisoč svetlobnih let, kar kaže njeno plosnato obliko. Kakor vsaka posamezna zvezda, tako se tudi cela skupina suče in, seveda tudi naše sonce ž njo, ki hiti po skoraj dvesto milj na sekundo. O velikosti Rimske ceste si pa lahko napravimo nekoliko pojma, če pomislimo, da potrebuje kljub tej hitrosti dve sto milijonov let, preden se popolnoma obrne.

Vsakovrstne so zvezde v tej "Cesti." Nekatere so dvojne in se sučejo ena okrog druge. Nekatere so silno zgostele, tako da bi ena žlica njihove snovi tehtala toliko kot cel tovorni voz našega kamna. Najmanjše so po tristo tisoč milj v premeru; največ jih je okrog deset milijonov milj, največja pa, vsaj kolikor je znano, imenovana Epsilon Aurigae, je pa dva tisoč šest sto milijonov milj v premeru, tako da če bi mogli postaviti naše sonce vanjo, bi lahko vzelo še vse planete razen Urana, Neptuna in Pluta s seboj in bi se brez težav sukali okrog njega.

Največje zvezde so najmlajše, kot da so napihnjene vsled notranjega pritiska. Sčasoma pa teža premaga ta pritisk in začno se krčiti, s tem pa postajajo tudi bolj vroče; medtem ko so prej bile rdeče, postajajo bolj in bolj modre. Najbolj vroče zvezde so vse modre. Naposled se pa skrčena zvezda zopet ohladi in vrne se ji rdeča barva. (Naše sonce je rumeno in ostane tako še za nedogledno dobo.) O temnih zvezdah mislijo, da so najstarejše, tako skrčene, da so manjše od našega sonca in popolnoma ohlajene, vsled tega tudi brez svetlobe.

Mnogo preglavic prizadevajo astronomom tako zvane bele pritlikave zvezde. Majhne so, večinoma ne večje od naše zemlje; tako so se skrčile, da tehta kubični palec snovi, iz katere so sestavljene nekoliko ton; po tem

bi bilo misliti, da so hladne kakor rdeče zvezde. Nasprotno pa so tako razbeljene, da so bele od vročine. Najmanjša znana zvezda ni večja od našega meseca, vendar pa vsebuje toliko snovi kot dva naša sonca in pol. Ta gostota se more razlagati le s tem, da so vsi atomi razdejani — kakor bi na primer lahko natičili v košaro mnogo več steklenic, če jih razbijete kot če jih pustite cele.

Razen dvojnih zvezd, ki smo jih že omenili in ki niso nenavadne, se dobe tudi trojne in celo četverne zvezde. Druga posebnost so spreminjajoče zvezde, ki se včasih zasvetijo s silno lučjo, potem pa zopet pobledijo, nekatere v popolnoma pravih presledkih, druge pa kakor slučajno. Ena izmed njih, imenovana Chi Cygni, je, kadar zažari, deset tisočkrat svetlejša kot v "normalnem" stanju.

Kjer je praznoverje doma, imajo repatice velik pomen. Včasih so jih imenovali "šibe božje." Toda pravzaprav je še ime "repatica" napačno, zakaj dokler so daleč od sonca, te zvezde nimajo repa; ampak ga še le dobe, kadar se približajo soncu, k pritiska na redko materijo, iz katere so kometi sestavljeni in jo tlači nazaj, tako da dobi obliko repa ali repov. Zato je rep vedno obrnjen od sonca in kadar se komet oddalji, pritegne "glava" zopet raztegnjeno snov in rep izgine. V splošnem so kometi zelo slabotne zvezde. Jedro je sestavljeno iz večjih in manjših kamnov, kosov kovin, plinov in prahu in je le redko bolj debelo kot petsto milj. To jedro obdaja redka megla iz plina in prahu, ki utegne biti raztegnjena na deset tisoč in več milj. Rep, kadar nastane, je pa tako redek, da je to, kar imenujemo umetno praznino (vacuum, narejen v laboratoriju) bolj gosto od njega. Zato se leta 1910, ko se je Halleyjev komet obrnil od zemlje in je ta šla skozi njegov rep, nič ni zgodilo, dasi so nekateri ljudje pričakovali vsakovrstne katastrofe.

Kometi so tako rahli, da se včasih deli, iz katerih so sestavljeni razpadejo in iz njih nastanejo meteorji. Tak dogodek se je leta 1846 izvršil pred očmi astronomov. Ko se je Bielov komet tistega leta približal soncu, se je razdelil v dva dela. Oba sta potovala dalje vzporedno. V šestih letih, ko je bil čas, da se Bielov komet vrne, sta bila oba dela že 1,500,000 milj narazen. Od tedaj se ta repatica ni več vrnila, ampak po njegovi stari poti roma sedaj pra-

viloma velika skupina meteorjev, ki ni nič drugega kot ostanek nekdanjega kometa. Drugi kometi se sicer zde še celi, vendar pa nekako v začetku razpadanja; skupine meteorjev jim slede v večji ali manjši daljavi natančno po njihovi poti, kar kaže, da so morale biti deli dotičnih kometov.

To je nekoliko zanimivosti, ki nam jih razkriva v daljnogledih vjeta svetloba, skrivnostna in nerazložena, ki pa edina prinaša vse novice iz vseмирskih daljav, da jih sprejema človeški duh in polagoma spoznava svet, v katerem živi in s tem stopnjema prodira v skrivnost življenja.

Demagogi

LOUIS ZORKO

POGOSTOMA SLIŠIMO ali čitamo besedo "demagog," včasih v prijaznem, včasih v sovražnem smislu; marsikom je ostala tako v ušesih, da jo sam rad rabi, ne da bi bil sam s seboj popolnoma na jasnem, kaj da pravzaprav pomeni. Nič posebno čudnega ni v tem; otroku ni treba razlagati vsake besede, ki jo sliši; saj se ne bi nikdar naučil svojega jezika, če bi bilo njegovo razumevanje tako ovirano. In v nekaterih ozirih se zdi, da ostajamo otroci do smrti, nekateri bolj, nekateri manj. Pa se včasih motimo — kakor otroci. Nekateri reči se ne pojasnjujejo same od sebe; večkratno ponavljanje in naše primerjanje nam ne pove vsega. Ugibanje ne more nadomestiti učenja, brez katerega ni zanesljivega znanja. In kjer tega ni, tam je polje široko — za demagoge.

Demokracija in demagogija imata isto korenino: ljudstvo. Demos je ljudstvo in demagog kakor demokrat ima opraviti z ljudstvom. Vendar je med njima razlika kakor noč in dan; demokratu so ljudski interesi nad vsemi drugimi in zato se ne ustraši, če se včasih masi zameri; demagogu je ljudstvo le sredstvo za doseg njegovih lastnih namenov in zato se hoče množicam za vsako ceno prikupiti. Demokrat govori ljudstvu resnico, tudi če je bridka; navaja ga, da se uči, da se izobrazi, zato, da bo moglo razumeti razmere, svoj položaj, vzroke pojavov, da bo moglo presojati, misliti s svojimi glavami s pomočjo pridobljenega znanja in tako najti pot do svojih pravic in do boljšega življenja. Demagog ne mara ljudskega znanja; čim bolj je nevedno, tem lepše zori njegova pšenica. On hoče, da mu ljudstvo verjame, slepo verjame in ker

nevedni ljudje najrajši verjamejo, kar se jim zdi prijetno in kar sami žele, je nevednost njegova najboljša zaveznica. Pripoveduje jim to, kar najrajši poslušajo, obljubuje jim, da bo on, ali njegova stranka, ali njegova organizacija, izvršila vse, kar obljubuje, le če dobi glasove množice.

Demagogija uspeva po vsem svetu, v Ameriki ni nič manj doma kot v Aziji ali Afriki in tukaj je njen dom še prav posebno razkošno urejen. Nepoučeni opazovalec se ne bi čudil, da je Father Divine s svojimi nebeškimi frazami dosegel tako velik uspeh med črnici, ki jih superijorni belci večinoma smatrajo za duševno manje vredno pleme. Pa ni treba hoditi med zamorce, če se hoče najti uspešnost demagogije; tudi ni treba demagogov iskati v preteklosti — sedanost nam jih prezentira več kot preveč. Velika kriza, ki se je pričela leta 1929, je bila zanje nenavadno plodna doba. Seveda, ljudstvo je postalo nezadovoljno in treba je bilo nekaj ukreniti, zakaž nezadovoljno ljudstvo je "nevarno." Lahko bi se celo zgodilo, da bi začelo misliti, česar se mogotci najbolj boje.

Tedaj so se pojavljali preroki na vseh koncih in krajih. Nihče ni vprašal, odkod so prišli, kakšen veter jih je pripihal in v čigavi službi pravzaprav "rešujejo" ljudstvo. Tukaj so bili, njih besede so bile gromovite, obljube sladke, ljudje so poslušali, poslušali in kimali: res, lepo bi bilo, če bi se tovarne zopet odprle, če bi dobili po dvesto dolarjev mesečne penzije, če bi se odprla nebesa na zemlji. — Kdo bi presojal, kaj je in kaj ni mogoče v razmerah, kakršne so? Miliijonom je govoril na radio, da bo vsakdo imel piščanca

v loncu, če bo on izvoljen; kako bi mogel tako govoriti, če ne bi bilo res? — Da bi bolj vplivalo, si je izposodil nekoliko točk iz kakšnega radikalna programa in ljudje so dejali: saj govori kakor socijalisti in on ima oblast za seboj, pa bo prej kaj dosegel kot pa rdečkarji. In niso pomislili, da je sprejel tistih par točk le zato, da bi jih odvrnil od drugih, bolj važnih.

Med vsemi temi demagogi ne poseže ne eden v globočino; vsi ostajajo na površju. Toda vzroki tiče globoko in dokler se ti ne odpravijo, se posledice nemara nekoliko izpremene, odstranijo se pa ne. To pa je prav tisto: ljudstvo ne sme spoznati vzrokov, torej ne sme posegati v globočino.

Kaj je krivo krize? — "Špekulacije na borzi. Prokleti borzijanci! Porezali jim bomo kremplje!" — In masa kliče: bravo! Nihče se ne domisli, da kapitalistični sistem ne more izhajati brez takih institucij kot so borze, da so torej korenine v sistemu. Tako je z vsemi pojavi, zoper katere je demagogom dovoljeno grmeti, zato da ljudje kimajo in ne brskajo več kot je mogotcem prav. Pripravljeni so celo na nekatere "reformne," s katerimi se bremena prekladajo z ene rame na drugo, le da ostane sistem nedotaknjen in izkoriščanje neovirano. Na steno se naslika še nekoliko strahov: kako bi bilo vse lahko še bolj črno, kako moramo biti srečni, da se nam ne godi kot o nim v Evropi, kako moramo zakleniti vrata, da se ne vtihotapijo "tuje" ideje k nam — in demagogija doseže popoln uspeh.

Tako je bilo in tako bo, dokler se ljudstvo ne iztrga demagogiji iz krempljev in začne misliti; misliti se pa ne pravi, le pritrjevati temu, kar se nam zdi ugodno. Treba je kritično misliti. Če ta ali oni prerok pripoveduje, kako židovski podjetnik izkorišča delavce in iz tega izvaja, da so židje krivi vsega gorja na svetu, ne bo kritičen poslušalec kimal in prisegel na antisemitizem, ampak bo vprašal, ali izkorišča zato, ker je žid, ali zato, ker je kapitalist? Ali izkoriščajo njegovi krščanski tovariši "svoje" delavce bolj obzirno kot on? Ali so židovski delavci manj izkoriščani od protestantskih, katoliških in pravoslavnih? Ali ni židovsko in krščansko, mohamedansko in budhistično izkoriščanje neizogibno v kapitalističnem sistemu? Ali se more odpraviti, tudi če bi se pobili vsi židje?

Ampak da more masa kritično misliti in priti do lastnega spoznanja, potrebuje znanja. Sposobnost mišljenja nam je dana, ampak prav misliti se moramo naučiti.

Nevedno delavstvo je zavednemu bolj nevarno kot kapitalistični izkoriščevalci, zakaj brez njega bi izgubili oporo in izkoriščevalnega sistema bi bil kmalu konec. Iz tega sledi, da ima zavedno delavstvo v svojem interesu in v interesu vsega človeštva nalogo, odpraviti nevednost in s tem narediti iz doslej zavednih ali nezavednih nasprotnikov sotrudnike in sobojevnike.

Med sredstvi, ki služijo ljudski izobrazbi, je poleg organizacij najvažnejše delavsko časopisje. Sem spada tudi Cankarjev glasnik, ki nam je kot revija potreben — ne namesto, ampak poleg drugih delavskih listov. Povsod, kjer je delavsko gibanje razvito, se njegova moč zrcali v njegovem časopisju. Kjer je tega malo in je ubožno, tam delavsko gibanje ni nič prida. Izkoriščevalni oblastniki razumejo to; kjer postanejo dovolj močni, zatro predvsem neodvisni delavski tisk. Kjer tega ne morejo kar naravnost, mu skušajo odvzeti tla z obrekovanjem, s ceneno konkurenco, z vsiljevanjem takega čtiva, ki ne zahteva nobenega razmišljanja, pa tudi nič ne zaleže. Šundromani, detektivske revije, spolna čustva dražeči magazini, astrološke in podobne praznovernosti se tiskajo in prodajajo na milijone, resni listi in revije se pa bojujejo za goli obstanek.

Škodo od tega ima pa le delavsko ljudstvo, ker ostaja večina v nevednosti, iz katere se porajajo skebi, duševni hlapci in izdajalci svojega razreda.

Nihče ne bo izpremenil tega in delavsko gibanje bo ostalo na mrtvi točki, če se zavedni delavci ne potrudijo z razširjenjem najvažnejšega sredstva izobrazbe. Kadar bo delavski tisk močan, bo delavstvo močno. Takrat bomo napredovali in smeli govoriti o boju in zmagi. Naj se torej vsak, kdor spoznava to resnico, potruži in pridobi vsaj po enega novega naročnika in če mu je mogoče, naj ga naroči tudi za svoje sorodnike ali znance v starem kraju. Korist od tega ne bo imel le Cankarjev glasnik, ki ni sam sebi namen, ampak napredek delavskega gibanja, kateremu služi, mi in tisti, ki pridejo za nami.

Začetki zdravilstva

VSAK ČLOVEK ceni svoje zdravje, četudi ne živi vedno tako kakor bi moral, da si ga ohrani. Dokler je s telesnim strojem vse v redu, morda niti ne misli, da bi se to moglo izpremeniti, ampak če je kaj narobe, začne hitro razmišljati, kako bi se to popravilo, zakaj bolečin ne mara, ne slabosti in tudi prezgodaj umreti ne želi nihče, dokler je normalen in se ne pripravlja na samomor. Zato je zanimanje za zdravništvo tudi v lajških krogih veliko, tako veliko, da hoče marsikdo sam zdraviti, če se čuti bolnega, ali pa če ga prijatelj vpraša za svet. Seveda visi to zanimanje pogostoma v zraku. Marsikateri bolnik poizveduje po zdravilih in zdravilnih načinih povsod, le ne pri zdravniku. V vsakem kraju je kakšna ženi-ca, ali kak sivolasec, ki "ve vse o boleznih" in zna tudi sam delati zdravila. Po sejnih še vedno prodajajo leke, s katerimi se ozdravi vse od nahoda do raka in delajo dobre kupčije. Med oglasi v dnevnikih se vedno najdejo priporočila kroglic, mazil, tekočin, ki brezpogojno pomagajo — vsaj kompaniji, ki jih izdeluje, in ljudje kupujejo. Celo čarovnija še tupatam uspeva — kakor prerokovanje iz kart, in dlani, iz zvezd, iz peska in iz kristala.

Imejmo to pred očmi, kadar vprašujemo, kako je nastalo in se razvilo zdravništvo. Vse, kar je v zvezi z našim življenjem je nastalo, nič ni bilo od vsega začetka, samo od sebe. Če zasledujemo razvoj zdravništva le v teku zadnjih tridesetih, štiridesetih let, nam mora biti jasno, da se vedno odkriva kaj novega, bolezni, ki so včasih bile nerazumljive, se pojasnjujejo, njih povzročitelji se najdejo, za "neozdravljive" bolezni se dobivajo zdravila, napačna mnenja se popravljajo — razvoj je očitviden. In kjer je razvoj, je moral biti začetek. Kakšen je bil?

to Astrologija je danes spoznana za vražo, toda iz nje se je razvila astronomija, ki je stroga znanost. Tudi začetke zdravilstva moramo iskati v vražah. Če vidimo, koliko praznovanja je še danes na tem polju, nam bo to lože razumljivo.

Kadar hočemo vedeti, kako je bilo nekdaj, poiščemo ljudi, ki še vedno živijo tako kakor so

živeli naši davni pradedje. To je ena pot. Druga je ta, da skušamo najti, kar so nam zapustili iz onih davnih dni.

Pri vseh primitivnih plemenih, naj bodo črna, rdečkasta ali kakršna koli, najdemo čarovnike, "medicinarje", ki poznajo skrivnosti, imajo vpliv na duhove, znajo gledati v daljave in včasih tudi v bodočnost in imajo moč nad boleznijo. Ne more se reči, da vemo vse o njihovih metodah; mnogo je še neznanega in kar je znano, je pogostoma premalo pojasnjeno, toda v splošnem se lahko pravi, da je njih zdravljenje vedno spojeno s čarovnijo, tudi če je ta le pretveza, ker si z njo "čarovnik" lože pridobiva in ohranja vpliv nad vernimi nevedneži.

Pri drugem načinu raziskovanja preteklosti pa imajo arheologi najvažnejši opravke. Tisočletja so zasula in pokopala cela mesta, hrame, palače, grobove. Mnogo jih je pozabljenih, o mnogih se ni vedelo, ali so res kdaj obstajala, ali pa govore o njih le legende; včasih naleti lopata na kaj popolnoma neznanega. Potem ugotavljajo, v katero dobo spada to, kar prihaja izpod prsti in peska in gramoza na dan; izkopane predmete pa potem študirajo učenjaki vseh mogočih strok in iz rezultatov teh posameznih študij sestavljajo tedaj celotno sliko življenja, kakršno je bilo pred tisočletji.

Egipt je dežela, ki je te starinarje že davno zanimala in kar so tam izkopali vsakovrstnih predmetov, od lončenih posod, pa do čudovito ohranjenih mumij, je pravo bogastvo, ki se sedaj nahaja po muzejih vseh kulturnih dežel in daje strokovnjakom izvrsten vpogled v življenje Egipčanov v davni preteklosti. Egipnologija je postala posebna znanstvena stroka in nekatere perijode iz časa faraonov so tem učenjakom tako jasne kakor preteklo stoletje v Evropi in Ameriki. Kar nas na tem mestu zanima, so dokumenti, ki nam povedo, kakšno je bilo v tistih časih zdravilstvo.

V piramidah in raznih razvalinah so našli mnogo papirov, ki se bavijo s čarovnijami in "magijo." (Papirus je davni predhodnik našega papirja; izdelovali so ga iz trstja, ki raste zlasti ob bregovih Nila. V prenešenem smi-

slu je papirus tudi dokument ali spis — kakor na primer Angleži poročajo, "He read a paper, pri čemer mislijo, da je čital spis.) Mnogo teh "papirjev" predpisuje natančno magične besede in rotenja, ki jih mora čarovnik rabiti in dajejo navodila, kako je treba postopati v gotovih slučajih. V teh spisih so bolezni posebljene. Navadno je kak duh odgovoren za bolezen; včasih je strup, ki se tudi prikazuje kot nekakšno živo bitje, včasih je kriv kak drug hudoben vpliv, na primer "hud pogled" ali "zlo oko."

Najnavadnejši način zdravljenja je bil čitanje magične formule, ki je rotila duha ali strup, da naj zapusti telo. Take rotitve so navadno polne pozivanja na bogoče in zmaga nad demonom se pripisuje božanski moči. Zgled takega "pananja" je sledeča formula: "Poberi se, sovražnik, ti mrtvec, ki povzročáš bolečine Ramesu, sinu Faresovemu," ali pa "izlij se, strup, na tla in izgini v črni zemlji."

Če ni hudobni duh takoj ubogal, mu je čarovnik dopovedoval, da v resnici itak nima nobene moči, na primer: "Slab si in nimaš moči; strahopetec si in se ne bojuješ; slep si in ne vidiš." Demon ali sovražni duh kakšnega mrtveca naj bi na ta način dobil zavest svoje obnemoglosti. Po nekaterih navodilih pa postane duh brezmočen že s tem, da se čarovnik prizove na kakšnega boga.

Značilno je, da ima čarovnik vedno več različnih načinov pananja. Če en način ne pomaga, doseže nemara z drugim boljši uspeh. To se ponavlja ne le v Egiptu, ampak povsod in v vseh časih. Ni torej čudno, da se najdejo v Papirih številni različni predpisi in raznovrstna besedila za vsako bolezen in nezgodo. V nekaterih slučajih so poleg vsega hokus pokusa predpisana zdravila, ki so resnično dobra in umestna. V takih slučajih se je večkrat pokazal uspeh kot s samo abrakadabro in s fantastičnimi leki, ki so včasih več škodovali kot koristili.

Razumljivo je, da so čarovniki, poslužujoči se koristnih zdravil, s svojimi uspehi dobili več zaupanja, da se je vedno več bolnikov obračalo do njih in da so sami polagoma spoznavali vrednost zdravil in brezpomembnost rotitev. Nekateri med njimi so tedaj bolj in bolj opuščali čarovniške litanije in se bolj ba-

vili z zdravili. Tako so iz čarovnikov postali zdravniki.

To se, kajpada, ni izvršilo skokoma; prehod je bil počasen in tudi v novem se je dolgo ohranilo kaj starega. Ko je avto bil mlad, so ga včasih morali konji vleči iz blata ali iz jarka; tako je tudi zdravnik tistih časov hotel imeti kaj v rezervi, če zdravilo ne pomaga. Čarovništvo je bilo tesno spojeno z religijo, bilo je pravzaprav del religije, ki si je že pridobila velikansko moč in zato je tudi zdravilstvo bilo pod verskim vplivom. Tudi ko so spoznali korist raznih lekov, so bolezni še vedno pripisovali duhovom in zdravilo je veljalo za čarobno sredstvo, kateremu se mora duh umakniti. Rane so bile prve, ki so se oprostile takega demonskega vpliva, ker so njih vzroki postali očitni, čim je opazovalec pozabil na predsodke. In ker rane često povzročajo druge bolešne pojave, je hudobni vpliv duhov še nekoliko bolj opešal. Take ugotovitve so, sicer počasi, ampak vendar bolj in bolj utirale pot raziskovanju bolezni in načina zdravljenja.

V Egiptu je še nekaj drugega močno vplivalo na napredek zdravilstva, zlasti kirurgije. Balzamiranje mrličev, ki se je vršilo iz verskih razlogov, ker so mislili, da živi duša, dokler je telo celo, je one, ki so se bavili s tem poslom, seznanilo s človeškim telesom. Da se naredi dobra mumija, je bilo treba iz telesa odstraniti notranje organe iz prs in trebuha, razen srca, ki je skoraj vedno ostalo nedotaknjeno. Ostali organi so bili umiti in spravljeni v posebne žare. Pozneje je prišlo v navado, da so jih zavili v platno in položili nazaj v telo. Ne le, da so na ta način spoznali organe in njih razmestitev v telesu, ampak tudi podobnost teh človeških z enakimi živalskimi organi, ki so jim bili že davno znani, ker so živali razsekavali za hrano in za žrtve.

V splošnem se iz mnogoštevilnih papirjev tahko sklepa, da so stare Egipčane mučile enake bolezni kakor sedanje domačine v tej deželi. Drug dokaz za to podajajo razne mumije, na katerih so našli simptome enakih bolezni. Razen spisov so še druge najdbe, ki dajejo precej dobro sliko stanja tedanjega zdravništva. Našli so na primer mnogo kirurških instrumentov, med katerimi so nekateri tako delikatni, da se v dolgih stoletjih niso zboljšali. Najdene so bile tudi deščice, kakršne še sedaj

rabijo za zlomljene ude. Nikjer pa niso našli ničesar, kar bi kazalo, da so polnili votle zobe ali sploh prakticirali zobno kirurgijo, razen da so najbrže drli zobe.

Zdravila so bila zelo raznovrstna in so prihajala od živali, rastlin in rudnin. Kar se tiče živali, je večinoma dognano, od katerih so jih jemali. Rastlinska zdravila so zelo številna, toda težava je v tem, da se mnogo staroegipčanskih izrazov ne da z gotovostjo prevesti; to velja tudi za mineralna zdravila. V predpisih je vedno natančno določeno, koliko tega ali onega zdravila naj se rabi in ker so kvantitete

včasih sila majhne, se lahko sodi, da je raba medicin bila zelo skrbna. Nekateri leki, o katerih je znano, da so se jih posluževali, so še danes v farmakopeji. Med temi je na primer ricinovo olje. Ricinovo rastlino so zelo gojili v Egiptu, toda olje iz semena ni šlo vse v lekarno; preveč so ga izdelali, da bi ga popili. Rabili so ga, morda prej kot za zdravilo, za svoje svetilke.

Druga dežela, v kateri so našli podobne dokumente starega zdravništva, je Asirija. O tem spregovorimo ob drugi priliki.

Julkina zmota

E. K.

RIKO JE PRIŠEL DOMOV žvižgajoč in natovorjen z vsakovrstnimi zavoji, ki jih je bil nabral po raznih trgovinah. Saj ima denar pravo vrednost le tedaj, kadar mu pomaga, narediti komu veselje. Dobri oglasi v njegovem uradu so se tako pomnožili, da so mu zboljšali plačo in mu dali premijo za priznanje njegovega dela. Riko ni pričakoval tega in ko mu je blagajnik naštel denar, je takoj začel ugibati, kaj da bi kupil Julki in otroku. Niti od daleč se mu ne bi bilo zazdelo, da je to zapravljalivost; vsak mesec bo nekoliko dolarjev več in Julki ne bodo računali delali več tako hudih preglavic, kar pa ima sedaj v žepu, je kakor da je padlo iz nebes. Če ne bi bilo prišlo, pa ne bi imel teh bankovcev; sam je doživel prijetno presenečenje, kaj bi torej drugega kot da prijetno preseneti tiste, ki so mu najbližji? Romal je torej po trgovinah in kupoval, kar je mikalo njegove oči, dokler ni bil tako obložen, da je bil z vsemi neenakimi svežnji podoben svetemu Miklavžu in si je zaželel, da bi bil žongler in mogel nositi vso šaro brez strahu, da se mu kak sveženj izmuzne in neopažen izgubi. Ampak bil je preveč dobre volje, da bi se ujezil; rajši se je norčeval iz svoje nerodnosti, ki ga je silila, da se je vsakih par korakov ustavil in popravljal svojo prt-ljago. Ko je na vlakcu zložil vse kose na kup in jih preštel, je pozabil tudi na to in se po-

polnoma prepustil užitku pričakovanega Julkinega iznenadenja.

Od dela in od potikanja po trgovinah, katerega ni bil vajen, je bil prijetno utrujen; gugaajoče gibanje vlaka in enakomerna pesem drdrajočih koles sta ga zazibala in dremota mu je legla na oči. Približale so se mu sladke sanje, ne da bi bil popolnoma zaspal. Vse se bo sedaj izpremenilo. Nekdaj — moralo je biti že davno — se je res zbal, da izgubi Julkino ljubezen in takrat je njegova duša pretrpela najhujše bolečine. Vse težave njegovega, ne vedno gladkega življenja so bile malenkost v primeri s tedanjimi mukami. Toda vse to je minilo kakor spomin na kakšno domišljeno nekdanje življenje. Nesporazumom se niso izognili niti stari olimpski bogovi in morda so celo potrebni kakor dež in sneg in krt, ki razruje grede na vrtu, pa vendar uniči na stotine bolj škodljivih žuželk. Kdo bi uganil vse skrivnosti zakonov, ki ravnajo naše življenje, nas pehajo naprej in vlačijo nazaj, dvigajo nad megle in oblake in strmoglavljajo v prepade, a nas silijo, da živimo, ne da bi vedeli, kaj je pravzaprav življenje. Nemara je moral izkusiti vse bridkosti obupa, da je spoznal pravo vrednost nade in ljubezni. Sedaj ni več strahu, odkar je spoznal, da ga Julka ljubi — pač na svoj način, ki je drugačen od njegovega, pa vendar ljubi, tako, da je vsa njegova in le nje-

gova. In sedaj bo vse še boljše, zakaj obračaj reči kakor hočeš, utajiti ni mogoče, da so na tem svetu gmotne razmere nadvse mogočne in lahko pospešijo največjo blaženost, pa tudi lahko razderejo vsako srečo. Seveda ji še ne bo mogel kupiti palače, toda tega Julka pač ne pričakuje; lahko pa se bo rešila mnogih skrbi, ki jih pozna le ona in kakor je iznenađenje zbudilo pesmi v njegovi duši, bo tudi njeno moralo napolniti z veseljem...

Zvižgal je, ko je prikorakal s postaje do doma, kjer so mu vsi zavoji zdrknili iz rok. Nasmeljal se je — naj le leže sedaj na tleh, dokler ne poišče ključa, ki mora biti v tem ali onem žepu. V suknji, v hlačah, v telovniku... Nekateri ljudje kar posežejo, pa ima roka, kar je hotela... Popraskal se je za ušesom: če bi bil sam na Julkinem mestu, bi se najbrže tudi včasih ujezil nad nerodo njegove vrste. Njegove oči so krožile kakor da hočejo pomagati prstom, ki so brskali zdaj v desnem, zdaj v levem žepu in se ustavile na poštni skrinjici. Kakor da je tam nekaj — pismo ali kaj? Ta škrinjica visi tam le tako, ker je taka navada; njegovi znanci pa, če mu sploh pišejo, naslavljajo svoja pisma na urad v mestu. Najbrže je kakšna trgovinska reklama. "Pohitite! Jutri imamo znižane cene, samo jutri..." — Nemara zato, ker so se njegove misli odvrnile v drugo stran, je bil ključ nenadoma med njegovimi prsti in Riko je pozabil na vse trgovine in njih blago. Odklenil je vrata, znošil svoje zavoje v hišo, jih lepo razložil na mizi in pomislil: Le božičnega drevesa bi bilo še treba v sredi in svečice bi morale goreti na vejah.

Močan pih ga je opomnil, da je pustil vrata odprta, pa se je obrnil, da bi jih zaprl. Ko je bilo to opravljeno, se je hotel vrniti v hišo, pa se je nenadoma spomnil na poštno skrinjico. Čudna, nenavadna radovednost ga je silila, da gre vendar pogledat, kaj da je, dasi je bil do dobrega prepričan, da ne more biti nič drugega kot trgovsko naznanilo, vabilo na misijon, napoved cirkusovega prihoda, ali kaj podobnega... Toda — kaj pa če je kak račun? Malo misliš, fant in pozabljiv si. Plin, elektrika, voda — kdove kaj še — za vse take reči prihajajo računi in delajo Julki skrbi. To bi bila lepa prilika. Prav je, če je račun. Morda se je podzavestna slutnja prav zato pretvo-

rila v radovednost. Če je račun, ga vzame, ne da bi ga pokazal Julki in ga poravnal. Julka ima vse take reči v svojih miselnih predalih, vse je pri njej sistematično in prej ali slej se začudi, zakaj ne pošljejo računa. Kadar pa kaj omeni, se on lahko nasmeje: "Saj je že plačan, draga moja," — ona ga lahko ošteje, češ da bi ji bil moral vendar povedati, njemu pa bo vendar dobro delo...

Ko pa je šel res pogledat, ni bilo račun, ne cirkuško naznanilo, temveč pismo. Bilo je v zavitku, imelo je znamko in njegov naslov, nikakršne pomote ni bilo. Vse se je zdelo pravilno. Riku pa se je zdelo čudno. Če bi ga bil kdo vprašal, zakaj, ne bi bil znal povedati. Imel pa je vendar občutek, da je čudno in da je nekaj napak. Obračal je pismo v roki in zijal v zrak. Misli so se mu ustavljele, pogled se mu je vrnil k pismu in naenkrat se mu je zazdelo, da je pisava Julkina. Ampak to je bilo neverjetno. Na pošto bi bilo dalje kot do doma, zakaj bi torej pisala?

Naposled se je obrnil in vrnil v hišo. Naenkrat se je nekaj zgledalo — v njem ali poleg njega, blizu njegovih ušes: Kaj je s teboj? Kako se vedeš? Ali si izgubil vso pamet? Pismo je, vzemi ga iz zavitka, prečitaj, pa boš vedel vse...

A kakor da je resničnost izginila in vstal okrog njega nekakšen svet duhov, je zašepetal drug glas — ali je bil glas, ali neslišna sugestija, prihajajoča iz njega samega, vsiljiva in svarilna: Ne čitaj! Žal ti bo...

Bilo mu je kakor da je bolan in slab in moral je sestiti. Pismo je bilo težko kakor da je svinčeno. In iz njega je izhajalo nekaj kakor čuden vonj, kakor sopara, opajajoča kakor žganje, da človek ne more jasno misliti, da ga roke in noge ne ubogajo, da se zibljejo tla pod njim in plešejo predmeti pred njegovimi očmi. Sama volja je pijana; hoče in obenem noče.

Sedel je s pismom v roki — pet minut, deset ali celo uro? Zavest mu je odplavala — kdove kam. Sedel je z odprtimi očmi, ni spal, ni sanjal, a bilo mu je kakor da je telo ostalo brez duha. Nenadoma je to prišlo nadenj in nenadoma je minilo — morda le zato, ker tako stanje ne more trajati vekomaj, morda zato, ker je njegov podzavestni um mislil, da je opravil svoje, morda iz razlogov, ki so njegovemu in vsakemu umu skrivnostni kakor bist-

vo vsemirja. Čas — kolikor koli ga je bilo, je potekel in Rikova zavest je bila zdrava in močna kakor da je nikdar ni obšla slabost.

Tukaj je pismo. Pisano je bilo, da se čita; kdor koli ga je pisal, ga je namenil tebi, hoteč ti nekaj sporočiti, česar ne boš vedel, dokler ga ne prečitaš. Julka? — Morda. Njeno pisavo moraš pač poznati in če dvomiš, se prepričaj, kadar vidiš podpis. — Pisava bi lahko bila njena, ampak mogoče je, da je imela slabo pero, ali pa jo je roka bolela — saj včasih sam svoje pisave ne spoznaš.

Vse te misli so se zglasile v enem samem hipu in v istem hipu je Riko imel pismo odprto in je čital. Čital je in roke so se mu začele tresti. Čital je in pred očmi se mu je zameglilo. Megla je postala tako gosta, da so se črke pomešale in ni bilo več razločiti besed. Rika je dušilo in pljuča so le s težavo dihala. Roka, ki je držala pismo, mu je omahnila, nasonil se je nazaj in potegnil z drugo roko preko čela; bilo je mokro.

... Ne — v vsem tem je nekakšna nerazumljiva zmeta. Zdi se, da čitam, ampak tega ni v pismu. Ne more biti. Nekaj se godi z menoj, kar ni normalno. In vendar je bilo vse prav in v redu, dokler nisem prišel domov... Ali je bilo?... Razgovor s šefom, blagajnikovo izplačilo, nakup daril — ali je vse to le utvara in je moj um bolan? Darila so na mizi, nihče drugi jih ni prinesel, brez denarja jih ne bi bil mogel kupiti. In vendar silijo v možgane misli, tako neverjetne, tako nemogoče, tako strašne, da je v njih kal blaznosti...

...Kaj se je še godilo danes?... Pil nisem, razburjal se nisem... A glava boli, boli kakor da jo stiskajo železni obroči. Dihanje je tako težko kot da so v sobi strupi namesto raka. In blazne misli rajajo po glavi. — Julka da bi...

...Zavedi se, revež, naredi luč, da ne boš teme zamenjaval z namišljenimi meglami. Pismo je tukaj, čitaj, kar je napisano in drži misli, da ne bodo uhajale v druge svetove, kjer nimajo opravka...

Posilil se je Riko in zopet čital. Bolečina se je vrnila, toda sedaj se je premagal in ni odložil pisma, dokler ni prišel do podpisa. Tedaj je sklonil glavo. Hotel je vstati, toda v kolenih je bila slabost.

...Tako je torej res, kar je neverjetno in nerazumljivo. Tak je konec.

Ozrl se je na vse strani in globoko vzdihnil. Bil je vzdih žalostnega zadoščenja: bil je sam. Saj bi moral vedeti, da ni nikogar v hiši, a bilo bi ga do smrti sram, če bi ga kdo videl v tem trenutku.

Naenkrat se je začelo nekaj obračati v njegovi duši. Dvignil je glavo in vrat je bil dovolj močan, da jo je držal pokonci. V sobi je bil zrak in pljuča so začela globoko dihati. Pesti so se mu stisnile brez ukaza in pred očmi se mu je zjasnilo.

...Kaj? ...Kako?... Zgodilo se je. Pa vendar se ni moglo zgoditi kar nenadoma, v eni sami uri, v enem dnevu. Ljubezen, druga ljubezen je prišla v njeno srce. Ljubezen ne plane iznenada kakor divja zver in ne izpodrine tiste, ki je že tam brez boja, brez dolgega boja in hudih ran. Zgodilo se je. Kdaj? Kako dolgo se je godilo, kako dolgo si bil slep, ti zaupljivi, verujoči, domišljavi tepec? Da, za tepca te je imela, za nos te je vlekla, ko si ti mislil, da je tvoja, vsa tvoja?

...Slepec neumni! Rajši si verjel svoji zaupljivosti kot svojim zdravim očem. Videl si jo in nisi verjel — kolikokrat bi jo bil videl, če ne bi bil tako bedast in bi razumel znamenja, namesto da si jih tolmačil po svojih željah. Dolgo si moral biti na konopcu, v zasmech njej in kdove komu še...

Planil je pokonci. Kakor da jo vidi pred seboj, je dvignil stisnjeno pest in zažugal.

...Ljubezen ne pozna ukazov, ampak jaz sem tvoj mož. Lahko bi se zaljubila v drugega — tvoje srce ni v moji roki. Lahko bi me zapustila in šla, kamor te vleče nepremagljiva moč. Mene bi bolelo, braniti pa ti ne bi mogel. Ampak jaz sem tvoj mož in na to ne bi smela pozabiti, dokler si moja žena. Odpovedala bi mi lahko ljubezen, ampak osramotiti, onečastiti, opljuvati me ne smeš, dokler ti jaz ne dam povoda za to. "Riko je tepec in nič ne ve; Riko je slepec in ničesar ne vidi. Riko veruje in midva se mu lahko smejeva."—

V srcu se je zganila jeza in je rasla in se širila, dokler mu ni napolnila vsega srca in vsega bitja. Pometal je darila z mize.

...Ona je bila vedno moja prva misel, jaz njena zadnja. 'Mož je zadnji, ki zve...' — Jaz sem bil tak mož. Ali pa je greh, zaupa-

ti svoji ženi? — Greh je bil njen in pravica sodbe je moja...

Kdor bi ga bil videl, ko je dospel do tega zaključka, bi bil prepričan, da je miren kakor roža, zibajoča se v lahni sapi. Umil se je in preoblekel in potem odšel proti domu njenih staršev. Stopal je brez naglice. V mišicah je čutil moč kakor da se je pomladil, nagubančno čelo se mu je izgladilo, v očeh pa je bilo nekaj trdega, da bi se bil znanec, ki bi ga bil srečal, vprašal, ali je to Riko, ali nekdo drugi, ki mu je le podoben. V glavi mu je bila le ena misel: Kazen za ostudno prevaro, za nesramno ponižanje...

Ko je pozvonil, mu je prišel Julkin oče odpirat.

—Kje je Julka?

Oče je skomizgnil: "Meni ni vredno povedati, kam gre. Mislil sem, da je pri tebi."

Stopila sta v hišo in oče je natočil vina.

"Ali veš, da mi je pisala?" je Riko vprašal.

"Pisala? — Ne, meni ne pripoveduje takih reči. Pa kaj? Ali se ji res že blede?"

Riko mu je pokazal pismo.

"Če bi se ji, bi ji lahko odpustil. Blaznež ni odgovoren za svoja dejanja. Toda Julka ni prišla ob pamet, predobro zna računati, skrivati, česar mož ne sme vedeti, presojati njegove slabosti, izrabljati njegovo zaupanje..."

"Počakaj, počakaj. Rad bi slišal, kar mi imaš povedati, pa ne morem čitati in poslušati obenem."

"Torej najprej čitaj."

Riko je popil kozarec vina.

Oče je čital in si popravljaj očala kakor da ne verjame svojim očem. Ko je dočital, je vstal.

"Že davno sem ti povedal, česa potrebuje ta deklina, pa me nisi hotel poslušati. Položil bi jo bil čez koleno in porabil svoj pas, dokler je bil čas, pa bi bilo zdravilo zaleglo. Za to seveda nikdar ni prepozno; našeškaš jo vedno lahko, ampak kar se njene norosti tiče, ne vem—"

Riko si je natočil drugo čašo.

"Čital si. Ali si tudi kaj premislil? Meni lahko očitaš, da sem bil kratkoviden. Ali pa opravičuje kratkovidnost vse, kar mi je ona storila? Saj se ni pet minut, preden je sedla,

da napiše to hinavsko pismo, tako smrtno zaljubila, da si ni mogla pomagati. Vprašanje je, kako dolgo me je varala in se mi rogala. Kako dolgo je ugibala, ali se bolje izplača, da me še dalje vleče za nos, ali pa bo bolje neslo, če me odvrže kakor umazano cunjo? — Kaj bi ti storil v mojem slučaju?... Ne. Takega odgovora ne morem zahtevati od tebe. Naposled je vendar tvoja hči."

"Moja hči! Seveda. Moja hči! — Ko se je poročila, sem jaz izgubil očetovske pravice, ti pa svojih nisi hotel rabiti. Sam si jo razvadil. Ne, nikar ne misli, da jo opravičujem. Odgovoriti pa vendar ne morem. Zakaj ne? — Ker nisem v tvojem položaju. Kaj bi storil, če bi se zgodilo to ali ono, bi mogel povedati le takrat, kadar bi se zgodilo. Kaj vem, kako bi bil takrat razpoložen, kakšno bi bilo vreme, kako mogočna bi bila moja jeza..."

Riko mu je segel v besedo.

"Jaz ti povem, kaj bi storil."

Stari ga je pogledal v čudu.

"Če tako dobro veš, pa povej."

"Ne bi se razpasoval, ne bi iskal šibe, ampak ubil bi jo."

Oče si je segel v lase in prekrizal roke za glavo. Polagoma je dvignil oči in ga dolgo gledal. Potem je dejal:

"Maščevanje je torej v tvojem srcu. Kako je prišlo tja, ne vem in ne razumem. Seveda, nekaj močnega te je udarilo po glavi in nikdar se ne more vedeti, kaj stori človek v takem slučaju. Včasih je bil celo nepisan zakon: Ubij ženo, ki te je prevarila. — Ne vem, ali te je Julka res prevarila, ali le sklepaš tako in morda nevedoma celo želiš, da bi bil razlog za tvoje maščevanje čim močnejši. Vem pa, da iz tebe v tem trenutku ne govori tisti Riko, ki ga poznam." — Skomizgnil je in nadaljeval: "Morda Julke res ne bi bilo škoda, dasi bi jo moral braniti, če bi jo kdo v moji navzočnosti napadel z morilnim namenom. Prav zato ne verjamem, da je umor resnično v tvoji duši. In tudi če ne bi šlo za Julko, bi ga preprečil, če bi le mogel, ker te imam rajši kot svojo hčer in te ne bi hotel zaradi take neumnosti videti v ječi."

Riko je vstal in začel hoditi po sobi. Oče je molčal. Naposled se je Riko ustavil, pobob-

nal po mizi in začel počasi govoriti kakor da išče s trudom besede.

“Ko sem se namenil sem, nisem mislil, da najdem tebe, Julko sem pričakoval. Niti spomnil se nisem, da je še kdo drugi v tej hiši. Ti praviš ‘maščevanje’, moj izraz je bil ‘kazen’. Če bi bil našel njo samo, bi jo bil ubil. Praviš, da ne moreš soditi, ker nisi v mojem položaju. Tudi jaz nisem nikdar mogel razumeti umora, a sedaj ga razumem. Kadar se vkorenini ta misel, ne trpi nobene druge poleg sebe, ne vprašuje za posledice, ne pripusti strahu, ne verjame v usmiljenje. Taka je bila moja misel. Če bi bila tukaj, sama, bi jo bil ubil. Ne vem, kako. Morda bi mi bil prišel kuhinjski nož v roke, morda bi jo bil zadavil; trenotek bi bil odločil. Namesto nje si bil ti tukaj in moje misli so našle drugo pot. Naj ima, kar je hotela, naj poizkusi. Smrt bi bila nemara milost zanjo. Naj živi in najde svojo kazen. Mislil sem, da sem bil ponižan; bil bi, če bi moral pred sodiščem razlagati, česar sodniki

ne razumejo. Ni me bilo strah in svojih misli nisem izpremenil iz strahu. Obsodili bi me najbrže na smrt in po tem, kar sem pretrpel v zadnjih urah, se je ne bojim. Ampak kolikor koli mi je prizadela hudega, je vendar ostala človeško bitje — pa naj živi, kakor ji je usojeno.”

Popil je še en kozarec vina in segel po klobuku.

“Opravil sem. Mati ve najbrže vse; Julka jo zna omotati okrog prsta. Njej povej, če nočeš Julki, da naj si poišče odvetnika in naj stori, kar ji bo ta svetoval. Jaz ne bom ugovarjal, se ne bom branil, ne pojdem na nobeno obravnavo — zame je stvar končana. Nič mi ni mar, kako jo rešijo pravniki. Le eno: Pravic do otroka si ne dam vzeti. Hvaležen ti bom, če razložiš to odvetniku. Vse drugo me ne briga več.”

Stisnil je očetu roko in odšel, sedaj resnično miren v duši in srcu.

(Dalje prihodnjič)

Heinrich von Treitschke in njegova nacionalna filozofija

LJUDJE, ki so čitali Hitlerjev “Mein Kampf” in poslušali njegove frazaste govorance, pogostoma trdno verujejo, da je vsa ta politična “modrost” zrasla na njegovem zelniku in ga zaradi tega smatrajo za velikana, tudi če se ne strinjajo z njegovimi idejami. Toda motijo se; na tem duševno abnormalnem človeku, ki je le po zmoti večjih ljudi v svoji in v tujih deželah prišel do oblasti, ni prav nič originalnega; celo v zunanostih je le smešna kopija. Rjave in črne srajce njegovih tolp so izposojene od italijanskih fašistov; te posnema tudi z iztezanjem roke za pozdrav. Brke si brije in striže po vzoru Charlesa Chaplina, ki je zaveden komik, medtem ko je nemški diktator le smešen s svojim posnemanjem. Kadar grmi do hripavosti o velemištvu, pride človeku nekdanji avstrijski pangerman Schoenerer in njegov še bolj komični naslednik Wolf v spomin, in če naklada židom vse grehe preteklosti, sedanosti in bo-

dočnosti na rame, ima pred očmi dunajskega Luegerja, ki je izrabil zbeganost malih obrtnikov in trgovcev, ko se je začel razvijati kapitalizem na debelo, pa niso razumeli, kaj jih gospodarsko tlači in uničuje in je naprtil odgovornost za njihovo bedo židom. Če bi bilo na Dunaju dovolj Armencev ali Sijamezov, bi bil prav tako lahko obdolžil njih krivde za propadanje male obrti.

Toda vsi ti “velikani” so že bili kopije, le da je njihov večji učitelj že pozabljen in malo kdo še čita njegove spise. In ker je tako malo znan, je mogoče, da je Hitler pobral njegove ideje iz mlake in paradira ž njimi kot Mesija novega nemštva.

Heinrich von Treitschke je tisti nemški Macchiavelli, iz čigar zakladov je prišlo večina vse, kar je z mnogo slabšo frazeologijo in slovnico zbrano v “glasovitem” Hitlerjevem delu. Treitschke je bil rojen leta 1834 kot sin generala v Draždjanah (Dresden) na Sakson-

skem. Med njegovimi učitelji sta bila najbolj znana Arnt in Dahlmann. Leta 1859 se je prvič oglasil z razpravo o državi (Der Staat), v kateri se že opažajo tiste ideje, ki jih je pozneje obdeloval v svojih spisih in predavanjih. Leta 1874 je prišel v Berlin in dobil na ondodnem vseučilišču profesuro zgodovine; na tem mestu je ostal do svoje smrti leta 1895. V nacionalističnih krogih si je pridobil znaten vpliv in pangermani so prisegali na njegove besede kakor kristjan na sveto pismo.

V njegovi dobi je Prusija z avstrijsko pomočjo premagala Dansko, kateri je ugrabila Schleswig-Holstein. Potem se je obrnila proti Avstriji, ker je Bismarck hotel Hohenzollerne spraviti na čelo Nemčije in je zato bilo treba odriniti Habsburžane. Naposled je napadla Francijo, ki je pod tretjim Napoleonom bila korumpirana, da se ni mogla braniti; in po doseženi zmagi je Bismarck v Versaillesu razglasil združitev Nemčije s pruskim kraljem kot cesarjem na čelu. Vsi ti dogodki so bili voda na nacionalistični mlin in so ustvarjali atmosfero, v kateri so se Treitschkejeve besede zdele proroške in mu zagotovile slavo, dokler je pisal in govoril. Po njegovi smrti pa je bila kmalu pozabljena. Bombastični nacionalizem je vpričo vedno važnejših gospodarskih vprašanj prihajal bolj in bolj obveljavo; po francoski vojni je nekoliko desetletij le malokdo resno mislil na kakšno večjo vojno; v Nemčiji so se razvili socijalni boji, ki so veliko bolj vznemirjali duhove kot šovinistične puhlosti.

Kar je Treitschke teoretično deklamiral, je Bismarck praktično izvrševal. In kdor zasleduje Hitlerjeva dejanja, mora opaziti, da ga skuša posnemati z neprestanim naglašanjem važnosti in velikega poklica nemškega naroda, pri čemer "železni kancelar" ni mislil na narod, temveč na dinastijo, Hitler pa ne misli na narod, temveč nase. Bismarck je učil, da je treba imeti "dva železa v ognju," a Hitler jih skuša imeti še več; Mussolinija za vsak slučaj, Chamberlaina zoper Rusijo, Stalina pa zoper Anglijo. Oba pa sta pozabila na stari pregovor o dveh stolah, med katerima se lahko zdrsne na tla.

Treitschkejeva teorija o državi je bila napisana pred več kot petdesetimi leti, zato se ne more reči, da jo je prepisal iz Hitlerjeve knjige. Ampak "Mein Kampf" ne pove čitatelju

nič novega, če pozna te nauke iz Treitschkejevih spisov.

"Država"—pravi Treitschke—"je sila. Bistvena funkcija države je vojna . . . Brez vojne sploh ne bi bilo države. Vse države, kar jih poznamo, so nastale iz vojn; zavarovanje državljanov z orožjem ostane prva in bistvena naloga države . . . Vojna je edino zdravilo za bolehaloče narode . . . Posameznik mora pozabiti na svoj jaz in se čutiti kot člana celote; spoznati mora, kako ničevno je njegovo življenje v primeri s splošnim blagom. Prav v tem tiči vzvišenost vojne, da izgine mali človek popolnoma vpričo velike ideje o državi . . . Prav politični idealizem zahteva vojno, medtem ko jo materijalizem zametuje. Kako se postavlja morala na glavo, če se želi, odvzeti človeštvu junaštvo!"

V teh stavkih je obseženo totalitarstvo, ki ga prodaja Hitler Nemcem kot svojo iznajdbo. Država, z drugimi besedami po tistem povedano, diktator je vse, državljan je ničla in mora biti ponosen, da je tako. Njegova najvažnejša dolžnost je, ustvarjati otroke za bodoče vojne, katerih ne sme nikdar biti konec zakaj bistvena naloga države je vojna, brez nje ne bi bilo države, torej tudi ne diktatorja. "Takrat bo moral meč zamenjati plug . . ." pravi Hitler v svoji knjigi; in če ponuja mir, se le želi bolje pripraviti za drugo vojno. Če govori o razorožitvi, misli le na omejitev oboroženja v drugih deželah, da bo mogla medtem Nemčija podtalno pomnožiti svoje zaloge bomb in podobnih igrač. Tako je delal prej, ko so mu pogodbe branile oboroževanje, tako bo delal vedno, kadar bo njemu v prid. In tako je govoril že njegov učitelj, ki je pogodbam pripisoval prav tako malo vrednosti kot Hitler.

"Država"—je dejal—"ne more svoje volje za bodočnost vezati z ozirom na kakšno drugo državo. Vsaka država, suverena, ima nedvomno pravico, napovedati vojno, kadar sklene tako; dosledno je vsaka država v položaju, da razveljavi vsako pogodbo, ki je bila sklenjena prej. Pogodbe, ki so se preživele, se morajo zavreči in na njih mesto morajo stopiti nove, primerne novim razmeram."

Če ne bi bil Treitschke že 44 let v grobu, bi človek mislil, da se je učil pri Hitlerju.

V tretjem rajhu in v Hitlerjevi knjigi igra pleme velikansko vlogo in na nešteti

straneh se dokazuje izključna vrednost arijskega plemena, oziroma nemškega naroda. Kaj pravi o tem Treitschke?

“Beseda Adel (plemstvo) pomeni pleme in njega ideja je osnovana na veri, da se osebe značajnosti podedujejo od generacije do generacije . . . Arijska ljudstva so predvsem hrabra; vedno so njih možje znali braniti z mečem, kar so pridobili z umom.”

Tudi kar se tiče ženskega “poklica,” je že Treitschke povedal to, kar ponavlja Hitler, namreč: “Pravo območje žene bo vedno zakon in dom.”

Na nekem predavanju leta 1892 je Treitschke dejal:

“Armada ne sme imeti nobene svoje volje, zakaj njena naloga je, vršiti voljo državnega glavarja z brezpogojno pokorščino. Če bi armada imela svojo voljo, bi minila vsaka politična varnost.”

Tisti del tega nauka, ki pravi, da armada ne more imeti svoje volje, je kajpada pravilen. Toda po predavateljevi teoriji naj ne služi armada zahtevam naroda v slučaju potrebe, temveč glavarju države, ki je takrat bil cesar, sedaj pa je Fuehrer, torej tudi proti narodu. Na podlagi te teorije je lahko razum-

ljiva znana velika “čistka” leta 1934 in nekatere manjše, ki so sledile pozneje.

Tudi antisemitizem ni bil Treitschkeju tuj. Med drugimi rečmi je napisal o tem predmetu sledeče zanimive besede:

“Sedaj, ko so se Arijski privadili gospodarstvu z denarjem, so postali židje nepotrebni. In sedaj prihaja na površje vse, kar je v teh ljudeh nevarnega. Noben narod ne more dovoliti židom, da bi imeli dve narodnosti.”

Kakor so mladi slišali čivkati stare . . .

Ali so kolonije originalna Hitlerjeva ideja? Treitschke se je trudil na vse mogoče načine z dokazi, da je potreba Nemčije po kolonijah zgodovinska, psihološka, politična in gospodarska in je zaključil neko razpravo z besedami:

“Prva naša uspešna vojna nam mora prinesiti kolonije za vsako ceno in dobiti jih moramo s kakršnimi koli sredstvi.” — “Ves položaj Nemčije je odvisen od tega, koliko milijonov ljudi bo govorilo nemško.”

Hitler jih šteje in jih hoče imeti vse, tiste, ki so bili rojeni kot Nemci, tiste, ki so se izselili, kdove kam, pa tudi tiste, ki so se le v šoli naučili nemščine, zakaj oni spadajo v območje nemške kulture.

Ne, nič ni na tem človeku originalnega, niti njegova megalomanija ne.

Drejčetova pot

E. K.

(Nadaljevanje)

Kakor potok v strmih hribih, ki v dolino se podi,
kjer mogočna čaka reka, da tesno se ž njo spoji
in naprej v daljavo sinjo proti morju pohiti;
kakor vihra, ki v puščavi tujih krajev se rodi,

pa čez morja, čez planjave razbesnela pridrvi;
kakor luč, ki v daljni zvezdi, še neznani zažari
in na krilih svojih žarkov tja v neskončnost poleti,
pa pozdravlja druga sonca, ko nevzdržno v dalj hiti—

tedni, meseci so tekli kot da ura se boji,
da bodočnost, vsa skrivnostna, ji na tihem ubeži . . .
V času nekaj se pripravlja; slutnja plašno šepeta,
nada sanja, želja išče—vseokoli je megla.

Dan je kratek; ko rodi se, ga preteklost že lovi.
 Prošnja, pretnja, vse zaman je, nič ga tu ne zadrži.
 Drugi že na pragu čaka, da njegov zasede tron,
 ko udari zadnje ure zadnji hipec časov zvon.

Ali sonce bo sijalo, grelo zemljo in srce,
 da po gredah bo cvetelo in zeleno bo polje,
 a da v dušah bo veselje, ki je živi vir moči,
 ki duhovom daje hrano, vsako delo poživi?

Ali bo v dolini megla in vrhovi skriti v mrak,
 kot zamreženo obzorje in težak kot svinec zrak,
 brez moči duha peroti, kot uklenjene roke,
 misli plašne, nade mrke in razburkano srce?

Včasih v srcu želja vstane, da se ura pomudi.
 —Nikdar več se ne povrne, če pustiš, da odhiti;
 zadovoljnost in lepota pojde ž njo, če odleti,
 pojde—in za večne čase se v praznoti izgubi . . .

Želje, prošnje—kaj pomaga? Zakon svoj uboga čas.
 Vse v vsemirju nedoumnem zakona posluša glas,
 kakor da nevidna roka neizprosno kaže pot—
 in očem postave večne se v noben ne skriješ kot.

Neusmiljeno so ure tekle v večnosti morje,
 ko so najbolj jih rotile vroče fantove želje;
 kmalu treba bo poseči drugom v roko za slovo—
 če zapisano tako je, videl nič več jih ne bo.

Up govoril je drugače, ker verjeti je težko,
 da okrutno moglo biti smehljajoče se nebo.
 Nadi dvom je odgovarjal, ki nikoli ne zaspi:
 Zagrinjala ne razgrneš, ki zakriva tvoje dni . . .

Od bodočnosti nejasne misli so skrenile v stran.
 Kratek čas še, pa svobode bo potekel zadnji dan.
 Hitro Drejče sklep je storil, čvrsto si pritegnil pas,
 da obišče starše, brate in domačo belo vas.

Zdelo se je kakor večnost od tedanjih trdih dni,
 ko po cestah teh je romal, v srcu nade in skrbi.
 Saj ni večnost. A v teh letih svet dobil je drug obraz—
 in začudil se je Drejče: Ali sem to res še jaz?

(Dalje prihodnjič)

Za gospodinje

Rabarbara.

Spomladi prihaja vsako leto rabarbara (rhubarb) v modo in ljudje jo rabijo kot prikuho, za omako in za razne deserte, zlasti za paje. Semtertja porcija rabarbare ne bo škodovala, toda nekateri ljudje imajo njen okus tako radi, da jo redno uživajo. Sedaj pa je dognano, da obsega znatne množine oksalične kisline, ki je pravi strup. Petnajst do dvajset gramov te kisline povzroči smrt, v nekaterih slučajih je pa pet gramov ubilo človeka. V nasprotju z drugimi kisljinami, ki se nahajajo v zelenjavah in sadju in so koristne, se oksalična kislina v telesu ne sežge in, spojena z anpom v krvi naredi kristale, ki se sesedejo v obistih, kjer lahko povzročijo zelo veliko škodo.

Oksalična kislina se najde tudi v špinači in beloših (špargljih), toda ne v toliki množini. V vodi se ta kislina raztopi. Špinača je koristna, ker obsega mnogo železa, potrebnega krvi; to velja tudi za beloše; če se ta zelenjava počasi kuha, se skoraj vsa kislina izloči, ampak voda, v kateri se je to kuhalo, postane škodljiva. Kakšna žlica te tekočine pač ne bo nikogar ubila, toda redno uživanje take vode ima lahko zelo slabe posledice.

Če se že rabi rabarbara, je dobro, zavreči liste in porabiti le stebelca. Če pa ima kdo obistna ali žolčna kamna, je zanj najmanjša množina rabarbare strup.

Dognano je tudi, da postane celo krompir škodljiv, če je bil dolgo v vlažni kleti in je začel poganjati. Leta 1918 je v Glasgowu mnogo ljudi obolelo po uživanju takega krompirja; leta 1919 se je to zgodilo v Leipzigu. Od

tega časa so posvetili stvari več pozornosti in sedaj ni nobenega dvoma o škodljivosti ne le takega, ampak sploh prestarega in preveč zrelega krompirja. O tem, kaj povzroča zastrupljenje, so mnenja razdvojena; eni pripisujejo škodljivost strupu, imenovanemu solamin, ki se razvije v takem krompirju, drugi pa mislijo, da se v njem naselijo bakterije, ki producirajo strup. Za lajka je pa dovolj, če ve, da je uživanje takega krompirja škodljivo in povzroča koliko, hudo glavobol in bolečine v trebuhu, v izjemnih slučajih tudi dolgotrajne omedlevice.

Navadni piškoti (biscuits)

Dve kupici presejane moke
dve žličici pecivnega praška
štiri žlice masla
pol žličice soli
približno dve tretjini kupice mleka

Presej moko in zmeri, dodaj pecivni prašek in sol, pa presej še enkrat. Vmešaj v moko zrezano maslo (namesto masla lahko rabiš kakšno drugo maščobo, ki ti najbolj ugaja, ali pa pol masla in pol druge masti; zlasti nekatere rastlinske masti so izvrstno nadomestilo.) Polagoma dolivaj mleko in mešaj, da dobiš mehko testo. Posuj desko na rahlo z moko in zvaljaj testo pol palca debelo. Zreži na dvanajst kosov. Če nimaš posebnega piškotnega noža (biscuit cutter), posuj kuhinjski nož z moko. Zloži na pomazano pločevino in peci 12 do 15 minut v vroči pečici (450 st. F.).

IZ UPRAVNIŠTVA CANKARJEVEGA GLASNIKA

Naročnike Cankarjevega glasnika prosimo, da skušajo biti točni pri obnovi naročnine. Posebno opozarjamo tiste naše naročnike, ki so že več mesecev (in nekateri že nad eno leto) zadaj z naročnino, da jo ob prvi priliki poravnajo. Pomnite, da imamo mi svoje obligacije do tiskarne, pošte, knjigovoznice i.t.d., katere moramo plačati, če hočemo, da Vi prejmete Cankarjev glasnik vsak mesec.

Če je številka poleg Vašega naslova 12-39, to pomeni, da je s to številko Vaša naročnina potekla. Če je pa številka poleg Vašega naslova manjša, pa pomeni: kolikor je manjša, toliko mesecev dolgujete naročnino Cankarjevemu glasniku.

Še enkrat prosimo: obnovite naročnino ob prvi priliki!

Če boste Vi z nami sodelovali, mi bomo z Vami. Naš namen je, Cankarjev glasnik povečati in izboljšati. Če pa hočemo to

doseči, potrebujemo sodelovanja od Vas naročnikov.

TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 20. septembra 1939 do 20. oktobra 1939:

Jacob Kunstelj, Ely, Minn.50
Slov. nar. dom, Detroit, Mich.	7.00
Progresivne Slovenke, Cleveland, O.	6.00
Dr. št. 147, SNPJ, Cleveland, O.	12.00
Mary Konestabo, Cleveland, O.50
	\$26.00
Nabral Ludvik Medvešek:	
Joseph Mohar, Cleveland, O.	1.00
Neimenovan, Cleveland, O.	1.00
Neimenovan, Cleveland, O.50
Prijatelj "C. G.", Cleveland, O.50

Skupaj v tem izkazu\$29.00
Zadnji izkaz383.64

Skupaj od 20. decembra 1938 do
20. oktobra 1939\$412.64

Odbor Cankarjevega glasnika se darovalcem in nabiralcu iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemalcev.

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravništvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: NASLOV:

Plačal \$ c. Dne 1938 Zastopnik:

Organizacija PROGRESIVNIH SLOVENK AMERIKE

vabi v svoj krog vse zavedne žene in dekleta. Kjer še ni krožka stopite skupaj in ga organizirajte, kjer je že krožek, pristopite v njega.

Za vse potrebne informacije pišite na gl. tajnico:

16122 Huntmere Avenue

MARY DURN

Cleveland, Ohio

JESENSKI KONCERT IN OPERETO

“Ponočnjaki” priredi Soc. pevski zbor “Zarja”

v Slov. nar. domu na St. Clair na Zahvalni dan 23. novembra 1939

Pričetek ob treh popoldne. Po koncertu se vrši prosta zabava in ples. IGRA YANKOVICH ORKESTER. Cenjeni čitatelji Cankarjevega glasnika ste uljudno vabljeni na naš koncert in opereto. Za duševno razvedrilo Vam jamčimo, kako r tudi za telesna okrepčila. Vabijo

PEVCI IN PEVKE SOC. ZARJE

WINE — BEER — LIQUOR and LUNCHES

Square Bar Cafe

J. & C. ZADNIK, Props

3839 EAST 93rd STREET

CLEVELAND, OHIO

Tel. Diamond 3409